

SPAREBANKEN SØR

Pilar 3 2018

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING.....	4
2. KAPITALDEKNINGSREGELVERKET	4
2.1. EUs krisehåndteringsdirektiv	5
2.1.1. Minstekrav til summen av ansvarlig kapital og konvertibel gjeld (Minimum Requirement for Own Funds and Eligible Liabilities (MREL))	6
2.1.2. Krisetiltaksfond.....	6
3. KONSERNFORHOLD OG KONSOLIDERING	6
3.1. Oversikt over konsernet	6
3.1.1. Selskaper som er fullt konsolidert – oppkjøpsmetoden (datterselskaper)	6
3.2. Begrensninger på overføring av kapital eller tilbakebetaling av gjeld mellom konsernselskaper.....	7
4. PILAR 1: MINIMUMSKRAV TIL ANSVARLIG KAPITAL.....	7
4.1. Kapitaldekning og uvektet kjernekapitalandel (Leverage Ratio).....	7
4.2. Innfasingsplan for nye krav til bufferkapital.....	9
5. PILAR 2: INTERN RISIKO- OG KAPITALVURDERINGSPROSESS.....	9
5.1. Prosess.....	9
5.2. Vurdering av risiko og kapitalbehov	10
5.3. Kapitalmål	11
6. RISIKO- OG KAPITALSTYRING.....	12
6.1. Elementer i risiko- og kapitalstyringen	12
6.1.1. Strategisk plan.....	12
6.1.2. Organisering.....	13
6.1.3. Risikostyring	14
6.1.4. Kapitalstyring.....	16
6.1.5. Risikoidentifisering.....	16
6.1.6. Risikoanalyse	16
6.1.7. Scenarioanalyser og stresstester.....	16
6.1.8. Rapportering	16
6.1.9. Gjenopprettingsplan.....	17
6.2. Kredittrisiko	18
6.2.1. Definisjon.....	18
6.2.2. Vurdering av risiko	18
6.2.3. Styring og kontroll	18
6.2.4. Rammeverk	21
6.2.5. Engasjementsbeløp fordelt på type engasjement	23
6.2.6. Brutto utlån fordelt på geografiske områder	23
6.2.7. Samlet engasjementsbeløp fordelt pr bransje	24
6.2.8. Tap på utlån, garantier og ubenyttede kreditter	24
6.2.9. Misligholdte lån	27
6.2.10. Bruk av sikkerheter	28
6.3. Motpartsrisiko	29
6.3.1. Definisjon.....	29
6.3.2. Styring og kontroll av motpartsrisiko	29
6.4. Markedsrisiko.....	30
6.4.1. Definisjon.....	30
6.4.2. Vurdering av risiko	30
6.4.3. Styring og kontroll	31
6.4.4. Aksjer.....	32
6.4.5. Renterisiko	32
6.4.6. Kredittspreadsrisiko.....	33

6.5. Operasjonell risiko	34
6.5.1. Definisjon.....	34
6.5.2. Vurdering av risiko	34
6.5.3. Styring og kontroll	34
6.5.4. Hvitvasking og terrorfinansiering	35
6.6. Likviditetsrisiko	35
6.6.1. Definisjon.....	35
6.6.2. Vurdering av risiko	35
6.6.3. Styring og kontroll	36
6.7. Forretningsrisiko	37
6.7.1. Definisjon.....	37
6.7.2. Vurdering av risiko	37
6.7.3. Styring og kontroll	38
6.8. Strategisk risiko.....	38
6.8.1. Definisjon.....	38
6.8.2. Vurdering av risiko	38
6.8.3. Styring og kontroll	38
6.9. Eierrisiko	38
6.9.1. Definisjon.....	38
6.9.2. Vurdering av risiko	38
6.9.3. Styring og kontroll	38
6.10. Compliance-risiko	39
6.10.1. Definisjon.....	39
6.10.2. Vurdering av risiko.....	39
6.10.3. Styring og kontroll	39

Vedlegg 1 - Avtalevilkår for ansvarlige lånekapital og fondsobligasjoner
Vedlegg 2 - Opplysninger om pantsatte og ikke-pantsatte eiendeler

1. INNLEDNING

Kapitalkravsforskriften stiller krav til offentliggjøring av informasjon om risikostyring og kapitalstyring. Dette dokumentet er utarbeidet for å oppfylle Sparebanken Sørs informasjonsplikt etter dette regelverket. Dokumentet vil oppdateres årlig og publiseres samtidig med bankens årsrapport. Informasjon om kapitalkrav og ansvarlig kapital oppdateres kvartalsvis og offentliggjøres i form av note til bankens kvartalsregnskap.

For supplerende informasjon om konsernets finansielle stilling og utvikling, herunder oppdatert informasjon om kapitalkrav og ansvarlig kapital, vises det til års- og kvartalsrapporter og presentasjoner som offentliggjøres på bankens hjemmesider: www.sor.no under Investorinformasjon.

Alle beløp er pr. 31.12.2018 og angitt i mill. NOK, med mindre noe annet er spesifisert.

2. KAPITALDEKNINGSREGELVERKET

Kapitaldekningsregelverket skal bedre risikostyringen i bankene og sørge for bedre samsvar mellom risiko og kapital. Det norske kapitaldekningsregelverket er tilpasset EUs kapitaldekningsdirektiv (Capital Requirements Directive, CRD IV) og –forordning (Capital Requirements Regulation, CRR). Rettsaktene bygger på Baselkomitéens standarder. Det er ventet at direktivet og forordningen innlemmes i EØS-avtalen om kort tid.

Kapitaldekningsregelverket består av tre pilarer:

Pilar 1 – Minimumskrav til ansvarlig kapital

Pilar 2 – Vurdering av samlet kapitalbehov og tilsynsmessig oppfølging

Pilar 3 – Offentliggjøring av informasjon

Pilar 1 omfatter minimumskravet til kapitaldekning. Det samlede beregningsgrunnlaget er summen av beregningsgrunnlagene for kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko.

I henhold til regelverket kan den enkelte bank velge ulike metoder for fastsettelse av beregningsgrunnlaget, men noen av metodene krever forhåndsgodkjennelse fra Finanstilsynet. Følgende metoder kan benyttes for å komme frem til beregningsgrunnlaget:

Kredittrisiko	Markedsrisiko	Operasjonell risiko
Standardmetoden	Standardmetoden	Basismetoden
Grunnleggende IRB 1)	Value-at-Risk (VaR) 1)	Sjablongmetoden
Avansert IRB 1)		AMA-metoden 1)

- 1) Det kreves godkjennelse fra Finanstilsynet for å kunne benytte de interne metodene IRB, VaR og AMA-metode av den enkelte bank, og innebærer at kapitalkravet beregnes med utgangspunkt i interne modeller for den enkelte risikoform.

Sparebanken Sør benytter følgende metoder for fastsettelse av beregningsgrunnlaget:

Kredittrisiko: Standardmetoden
Markedsrisiko: Standardmetoden
Operasjonell risiko: Basismetoden

Styret i Sparebanken Sør har vedtatt at banken skal iverksette prosess for å søke Finanstilsynet om godkjennelse for bruk av interne modeller i kapitalberegning (IRB). Målsettingen om å søke IRB-godkjennelse er basert på en helhetlig vurdering av ulike forhold tilknyttet bankens risikostyring og kapitaldekningsregelverk.

Lovens minimumskrav til ansvarlig kapital tilsvarer i utgangspunktet 8 % av samlet beregningsgrunnlag. Dvs at

I tillegg må banken holde kapital for å oppfylle forskriftsmessige krav til bufferkapital og skal bestå av ren kjernekapital. Etter loven skal foretakene ha en bevaringsbuffer på 2,5 prosent og en systemrisikobuffer på 3 prosent. I tillegg kommer krav til motsyklisk buffer og særskilt bufferkrav for systemviktige institusjoner fastsatt av Finansdepartementet. Nivået på den motsykliske bufferen fastsettes av Finansdepartementet hvert kvartal. Den motsykliske kapitalbufferen har vært 2,0 % fra 31.12.2017. Finansdepartementet besluttet i 13. desember 2018 at motsyklisk buffer skal økes til 2,5 % med virkning fra 31.12.2019. Maksimalt motsyklisk buffer er 2,5 %.

Bufferkrav for systemviktige finansforetak utgjør 2 % fra 1. juli 2016. Sparebanken Sør er ikke definert som systemviktig bank pr 31.12.2018. Den 19. oktober 2018 sendte Finanstilsynet brev til Finansdepartementet hvor det ble gitt en tilrådning om endring i forskriftskriteriet for systemviktige foretak. Finansdepartementet sendte forslaget på høring, og en eventuell godkjenning av forskriftsendringen kan medføre at Sparebanken Sør blir ansett som systemviktig og dermed få økt krav til ren kjernekapitaldekning.

Samlet ansvarlig kapital er summen av kjernekapital og tilleggskapital. Beregningsgrunnlag, kapitalkrav og ansvarlig kapital er beskrevet og spesifisert i kapittel 4.

I henhold til pilar 2 av regelverket skal institusjonen ha en prosess for å vurdere det samlede kapitalbehov i forhold til sin risikoprofil, og banken skal ha en strategi for å vedlikeholde sitt kapitalnivå. ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process) omfatter en vurdering av all risiko banken er eksponert for, og går utover de risikoformer som inngår i pilar 1. Likviditets- og finansieringsrisiko (ILAAP) vil utgjøre en viktig del av den samlede risikovurderingen.

Pilar 2 gir også retningslinjer for myndighetenes vurderingsprosess (SREP - Supervisory Review Evaluation Process). Finanstilsynet skal overvåke og evaluere institusjonens prosess under pilar 2, og tilsynsmyndighetene skal gjennomføre tiltak dersom de ikke anser at prosessen er tilfredsstillende. Sparebanken Sørs prosess for vurdering av risiko og kapitalbehov er beskrevet i kapittel 5.2.

Pilar 3 omfatter kravene til offentliggjøring av informasjon, og gjennom minimumskravene i pilar 1 og den tilsynsmessige oppfølging i pilar 2, skal pilar 3 bidra til økt markedsdisiplin og å gjøre det lettere å sammenligne foretakene. Foretakene skal offentliggjøre opplysninger som gir markedsaktørene mulighet til å vurdere foretakenes risikoprofil, kapitalisering og styring og kontroll av risiko. I EU-regelverket er opplysningskravene gitt i del 8 av kapitalkravsforordningen, som er gjennomført i norske regler i del IX av kapitalkravsforskriften. Offentliggjøring av informasjonen skjer på bankens hjemmeside.

På oppdrag fra Finansdepartementet utarbeidet Finanstilsynet våren 2018 høringsnotat med forslag til regelendringer, som forberedelse til at rettsaktene blir innlemmet i EØS-avtalen. Som følge av gjennomføringen i norsk rett vil utlån til små og mellomstore bedrifter få reduserte kapitalkrav («SMB-rabatten»), og det norske gulvet på beregningsgrunnlaget basert på interne risikomodeller («Basel 1 – gulvet»), vil falle bort.

2.1. EUs krisehåndteringsdirektiv

EUs krisehåndteringsdirektiv, Bank Recovery and Resolution Directive (BRRD), trådte i kraft i EU i januar 2016. Direktivet er EØS-relevant, og Stortinget vedtok i mars 2018 lovendringer som gjennomfører direktivet i norsk rett med ikrafttredelse 1. januar 2019.

Krisehåndteringsdirektivet (BRRD) legger til rette for at banker, kredittforetak og visse verdipapirforetak kan krisehåndteres eller avvikles uten å true den finansielle stabiliteten. Viktige hensyn er at kritiske funksjoner kan

videreføres, og at tap bæres av eiere og kreditorer, mens innskudd, klientmidler og offentlige midler beskyttes. Direktivet legger også til rette for beredskap og forebyggende tiltak.

2.1.1. Minstekrav til summen av ansvarlig kapital og konvertibel gjeld (Minimum Requirement for Own Funds and Eligible Liabilities (MREL))

Et sentralt element i krisehåndteringsdirektivet (BRRD) er intern oppkapitalisering som krisetiltak hvor kapitalinstrumenter og gjeld nedskrives og/eller konverteres til egenkapital (bail-in). Finanstilsynet skal fastsette et minstekrav til summen av ansvarlig kapital og konvertibel gjeld (MREL), og kan etter direktivet kreve at tellende konvertibel gjeld helt eller delvis skal ha lavere prioritet enn annen gjeld (typisk usikret gjeld).

MREL bygges opp av et tapsabsorberingsbeløp og et rekapitaliseringsbeløp. For foretak som skal avvikles gjennom offentlig administrasjon ved en krise, vil utgangspunktet være at de ordinære kapitalkravene er tilstrekkelige til å absorbere tap. Minimumsnivået for denne delen av MREL er knyttet til gjeldende kapitaldekningskrav. For foretak der det anses viktig at hele eller deler av driften videreføres, skal MREL i tillegg inneholde et rekapitaliseringsbeløp. Størrelsen på dette beløpet er knyttet til forventet kapitalbehov etter at krisetiltak er gjennomført og virksomheten drives videre. MREL fastsettes på bakgrunn av krisehåndteringsmyndighetens krisetiltaksplan for det aktuelle foretaket.

2.1.2. Krisetiltaksfond

Krisehåndteringsmyndigheten vil kunne ha behov for midler for å oppnå en vellykket håndtering av kriserammede foretak, bl.a. ved å yte garantier og lån, kjøpe opp eiendeler og på annen måte bidra til effektive løsninger. Krisehåndteringsdirektivet (BRRD) krever derfor at det bygges opp et krisetiltaksfond. Dersom myndighetene skal yte bidrag i form av midler fra krisetiltaksfondet, stilles det spesifikke minstekrav til tap og bidrag til oppkapitalisering som allerede skal være tatt av det aktuelle foretaks eiere av aksjer, egenkapitalbevis, andre kapitalinstrumenter og konvertibel gjeld.

Fra 1. januar 2019 deles Bankenes sikringsfond i et krisetiltaksfond og et innskuddsgarantifond. Krav til bl.a. kapitalisering av innskuddsgarantifondet følger av innskuddsgarantidirektivet (DGSD). Foretakene vil i fremtiden være pliktige til å innbetale årlige bidrag til begge fondene, og reglene for bidrag bygger på prinsippet om at bidragene skal være proporsjonale med foretakenes risikoprofil. En stor andel av foretakene som omfattes av disse reglene, betaler allerede i dag bidrag til Bankenes sikringsfond. De totale innbetalingene for disse foretakene vil ikke bli betydelig endret, men forslaget til risikojustering av bidragene vil imidlertid medføre en større grad av differensiering mellom foretakene.

3. KONSERNFORHOLD OG KONSOLIDERING

3.1. Oversikt over konsernet

Konsernet Sparebanken Sør består, i tillegg til morselskapet Sparebanken Sør, av følgende selskaper:

3.1.1. Selskaper som er fullt konsolidert – oppkjøpsmetoden (datterselskaper)

TUSEN KRONER	Type virksomhet	Forretningskontor	Eierandel	MORBANK 31.12.2018	
				Aksjekapital	Bokført verdi
Sparebanken Sør Boligkreditt AS	Kredittforetak	Kristiansand	100 %	1.125.000	1.845.695
Sørmegleren Holding AS	Eiendomsmegling	Kristiansand	91 %	5.728	6.983
AS Eiendomsvekst	Eiendomsforvaltning	Arendal	100 %	3.000	2.935
Arendal Brygge AS	Eiendomsforvaltning	Arendal	50 %	601	1.000
Prosjektutvikling AS	Eiendomsforvaltning	Arendal	100 %	100	-
Transitt Eiendom AS	Eiendomsforvaltning	Kristiansand	100 %	100	1.450
Sum					1.858.063

Pilar 3-dokument 31.12.2018

3.2. Begrensninger på overføring av kapital eller tilbakebetaling av gjeld mellom konsernselskaper

Det er ingen avtalemessige, privatrettslige eller andre faktiske begrensninger på overføring av kapital mellom selskapene. For øvrig reguleres adgangen til overføring av kapital eller tilbakebetaling av gjeld mellom selskapene i konsernet av den til enhver tid gjeldende lovgivning for bransjen.

4. PILAR 1: MINIMUMSKRAV TIL ANSVARLIG KAPITAL

4.1. Kapitaldekning og uvektet kjernekapitalandel (Leverage Ratio)

MILLIONER KRONER	KONSERN		Sparebanken Sør
	31.12.2018	31.12.2018	Boligkreditt AS 31.12.2018
Sum balanseført egenkapital	11.845	10.518	3.171
Kjernekapital			
Egenkapital som ikke kan medregnes i ren kjernekapital	-1.075	-1.075	
Del av resultat som ikke kan medregnes i ren kjernekapital	-189	-189	
Fradrag for immaterielle eiendeler og utsatt skattefordel	-22	-22	
Fradrag for forsvarlig verdsettelse (AVA)	-21	-24	
Andre fradrag	-21	-37	-3
Sum ren kjernekapital	10.517	9.171	3.168
Annen kjernekapital			
Hybridkapital	1.075	1.075	
Fradrag i annen kjernekapital	0	0	
Sum kjernekapital	11.591	10.246	3.168
Tilleggskapital utover kjernekapital			
Ansvarlig lånekapital	1.604	1.604	
Fradrag i tilleggskapitalen	-99	-99	
Sum tilleggskapital	1.505	1.505	
Netto ansvarlig kapital	13.096	11.751	3.168
Minimumskrav ansvarlig kapital Basel II beregnet etter standardmetoden:			
Engasjement med lokale og regionale myndigheter	3	3	
Engasjement med institusjoner	20	51	17
Engasjement med foretak	150	148	2
Engasjement med massemarked	537	452	85
Engasjement med pantessikkerhet i eiendom	4.213	3.104	1.110
Engasjement som er forfalt	80	76	4
Engasjement som er høyrisiko	2	2	
Engasjement i obligasjoner med fortrinnsrett	86	403	20
Engasjement i egenkapitalposisjoner	151	299	
Engasjement øvrig	62	49	12
Kapitalkrav for kreditt- og motpartsrisiko	5.304	4.587	1.249
Kapitalkrav for posisjons-, valuta- og varerisiko	1	1	
Kapitalkrav for operasjonell risiko	298	240	54
CVA tillegg	0	0	
Fradrag i kapitalkravet	0	0	
Sum minimumskrav til ansvarlig kapital	5.603	4.828	1.303
Risikovektet balanse (beregningsgrunnlag)	70.036	60.354	16.282
Ren kjernekapitaldekning i %	15,0 %	15,2 %	19,5 %
Kjernekapitaldekning i %	16,6 %	17,0 %	19,5 %
Kapitaldekning i %	18,7 %	19,5 %	19,5 %
Uvektet kjernekapitalandel (Leverage ratio)	9,2 %	7,9 %	7,2 %

Konsernet oppfylte kapitalkravene for finansinstitusjoner med virkning fra 31. desember 2018 på henholdsvis 12,0 prosent for ren kjernekapital, 13,5 prosent for kjernekapital og 15,5 prosent for totalkapital. Kapitalkravene, inkludert pilar 2-tillegget på 2,0 prosent, er henholdsvis 14,0 prosent for ren kjernekapital, 15,5 prosent for kjernekapital og 17,5 prosent for totalkapital.

Fra og med 1. kvartal 2017 rapporterte konsernet også kapitaldekning hvor samarbeidende grupper ble forholdsmessig konsolidert. For Sparebanken Sør gjelder dette Brage Finans AS hvor banken har mer enn 10 prosent eierandel.

MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017
Forholdsmessig andel ren kjernekapital	184	111
Forholdsmessig andel kjernekapital	199	126
Forholdsmessig andel ansvarlig kapital	226	140
fradrag for interne elimineringer	-187	-124
Ren kjernekapital etter forholdsmessig konsolidering	10.514	9.877
Kjernekapital etter forholdsmessig konsolidering	11.604	10.967
Ansvarlig kapital etter forholdsmessig konsolidering	13.135	12.363
Forholdsmessig andel av beregningsgrunnlag	1.336	793
fradrag for interne elimineringer	-484	-147
Risikovektet balanse etter forholdsmessig konsolidering	70.888	66.121
Ren kjernekapitaldekning etter forholdsmessig konsolidering i %	14,8 %	14,9 %
Kjernekapitaldekning etter forholdsmessig konsolidering i %	16,4 %	16,6 %
Kapitaldekning etter forholdsmessig konsolidering i %	18,5 %	18,7 %
Uvektet kjernekapitalandel etter forholdsmessig konsolidering (Leverage ratio)	9,1 %	9,2 %

CRD IV introduserer uvektet kjernekapitalandel («Leverage Ratio») som ny soliditetsindikator og supplement til de risikovektede minstekravene. Finansdepartementet fastsatte 20. desember 2016 forskrift om uvektet kjernekapitalandel. Forskriften gjelder for banker, kredittforetak, finansieringsforetak, holdingforetak i finanskonsern som ikke er forsikringskonsern og verdipapirforetak som har tillatelse til å yte investeringstjenester. Alle foretak må til enhver tid ha en uvektet kjernekapitaldekning som utgjør minst 3 prosent av institusjonens eksponering. Alle banker skal i tillegg ha en uvektet kjernekapitalandel som utgjør minst 2 prosent av institusjonens eksponering. Systemviktige banker skal i tillegg ha en uvektet kjernekapitaldekningsbuffer som utgjør minst 1 prosent av institusjonens eksponering. Forskriften trådte i kraft 1. januar 2017, og kravene til uvektet kjernekapitalandel skal være oppfylt fra og med 30. juni 2017.

Uvektet kjernekapitalandel for Sparebanken Sør er 9,1 % pr 31.12.2018 og oppfyller med god margin kravet til 5 % uvektet kjernekapitalandel.

4.2. Innfasingsplan for nye krav til bufferkapital

	01.07.2013	01.07.2014	01.07.2015	01.07.2016	31.12.2017	31.12.2018
Minimumskrav	4,50 %	4,50 %	4,50 %	4,50 %	4,50 %	4,50 %
Bevaringsbuffer	2,50 %	2,50 %	2,50 %	2,50 %	2,50 %	2,50 %
Systemrisikobuffer	2,00 %	3,00 %	3,00 %	3,00 %	3,00 %	3,00 %
Motsyklisk kapitalbuffer			1,00 %	1,50 %	2,00 %	2,00 %
Buffer for systemviktige banker *)						
Sum minstekrav til ren kjernekapital	9,00 %	10,00 %	11,00 %	11,50 %	12,00 %	12,00 %
Hybridkapital	1,50 %	1,50 %	1,50 %	1,50 %	1,50 %	1,50 %
Sum minstekrav til kjernekapital	10,50 %	11,50 %	12,50 %	13,00 %	13,50 %	13,50 %
Tilleggskapital	2,00 %	2,00 %	2,00 %	2,00 %	2,00 %	2,00 %
Sum kapitalkrav	12,50 %	13,50 %	14,50 %	15,00 %	15,50 %	15,50 %

*) systemviktige banker har ett tillegg på 1,00 % fra 01.07.2015 og 2,00 % fra 01.07.2016.

5. PILAR 2: INTERN RISIKO- OG KAPITALVURDERINGSPROSESS

5.1. Prosess

Styret har ansvar for intern risiko- og kapitalvurderingsprosess (ICAAP prosessen) i banken. Det er styrets ansvar å beslutte og ta stilling til bankens risikotoleranse, kapitalbehov og kapitalplan. Styret skal også godkjenne metodevalg og resultater. Formålet med ICAAP prosessen er å gjennomføre en kvantitativ og kvalitativ vurdering av konsernets risikoer, samt å fastsette konsernets risikoappetitt og kapitalisering.

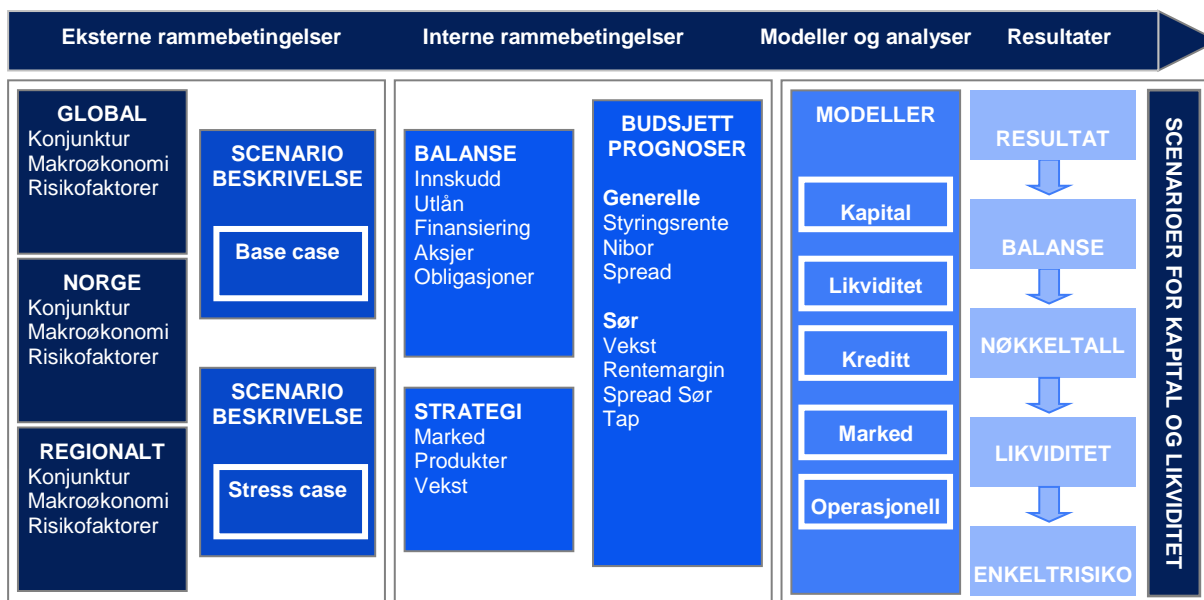
Styret har integrert ICAAP som en del av de strategiske og forretningsmessige prosessene i banken. Dette innebærer blant annet at ICAAP er et viktig beslutningsgrunnlag knyttet til blant annet:

- Strategiplan
- Årlige prognoser og investeringsbehov
- Risikovurderinger knyttet til marked og produkter
- Overordnet risiko- og kapitalplanlegging.

Konsernets prosesser knyttet til kapitalvurdering (ICAAP) er basert på kvantifisering av risiko og kapitalbehov for de vesentlige risikoområdene.

Kvantitative analyser av risikoer suppleres med kvalitative vurderinger.

Sentralt i vurdering av konsernets langsiktige kapitalbehov og kapitalbuffer er scenarioanalyser av forventet økonomisk utvikling og stresstesting.

Figur: Modell for scenarioanalyser og stresstesting

Utgangspunktet for risiko- og kapitalvurdering er mål og ambisjoner fastsatt i konsernets strategiplan og øvrige styringsdokumenter.

Risikoer identifiseres og analyseres, og kapitalbehov fastsettes for den enkelte risiko.

Med utgangspunkt i globale, nasjonale og regionale økonomiske utviklingstrekk utarbeides det scenarioer for fremtidig økonomisk utvikling. Det utarbeides scenarioer for forventet utvikling (Base case) og Stress case. Stress case skal representere en alvorlig, men realistisk nedgangskonjunktur.

Scenarioene beregner effektene på resultat, balanse, kapital, enkeltrisikoen, likviditet samt ulike nøkkeltall. ICAAP skal være fremadskuende. Banken har derfor lagt til grunn en 4 års periode i scenarioanalysene, hvor bunnen av nedgangskonjunkturen i et Stress case er i år 3. Det gjennomføres sensitivitetsanalyser og revers stresstesting.

Analyse av enkeltrisikoen vil, sammen med scenarioanalysene og andre vurderinger, danne grunnlag for hvilken kapital og kapitalbuffer konsernet bør ha.

Likviditets- og finansieringsrisiko vil utgjøre en viktig del av den samlede risikovurderingen. Dette er kjent som ILAAP. Sentralt er likviditetsbehov på kort og mellomlang sikt samt resultater av gjennomførte stresstester. Informasjon om størrelse, sammensetning og kvalitet på bankens likviditetsbuffer vil fremkomme, samt utvikling i kvantitative måleparametre som «Liquidity Coverage Ratio» LCR.

ICAAP/ILAAP gjennomføres en gang i året. Ved vesentlige endringer i eksterne eller interne rammebetingelser og forutsetninger, metoder eller andre forhold som vil påvirke kapitaldekningen, vil ICAAP/ILAAP revideres og oppdateres.

5.2. Vurdering av risiko og kapitalbehov

Tabellen under viser hvilke risikoer som inngår i konsernets ICAAP, og hvilke metoder som benyttes for beregning av risiko og kapital.

Risikotype	Risikokategorier	Beregningsmetode
Kredittrisiko	Pilar 1	Standardmetoden
	Pilar 2 (Risiko utover standard)	Finanstilsynets metodikk/egne vurderinger
	Konsentrasjonsrisiko	Bransje – Finanstilsynets metodikk/egne vurderinger Store engasjement – Finanstilsynets metodikk/egne vurderinger
	Høy utlånsvekst	Finanstilsynets metodikk/egne vurderinger
Markedsrisiko	Pilar 1 (Aksjer, renter og valuta)	Standardmetoden
	Pilar 2 (Risiko utover Standard)	Finanstilsynets metodikk/egne vurderinger
Operasjonell risiko	Pilar 1 (Ekstern, personell, rutiner)	Basismetoden
	Pilar 2 (Risiko utover Basis)	Egne vurderinger
Likviditetsrisiko	Finansieringskostnad	Egne vurderinger / beregninger
Forretningsrisiko	Uventet svikt i inntekt/kostnad	Egne vurderinger
Strategisk risiko	Manglende/feil satsninger	Egne vurderinger
Eierrisiko	Aksjer	Egne vurderinger / beregninger
	Eiendommer	Egne vurderinger / beregninger
	Eierskap i forsikringsvirksomhet	Finanstilsynets metodikk/egne vurderinger
Annen risiko		

Tabell: Metoder for beregning av kapital

Med bakgrunn i kvalitative vurderinger samt modeller og metoder skissert over, identifiseres og beregnes risiko og kapitalbehov for de ulike risikoer som inngår i ICAAP (Pilar 1 og Pilar 2 risikoer).

5.3. Kapitalmål

Resultater fra ICAAP prosessen gir føringer for risikoappetitt, kapitalbehov og de risikostrategier som vedtas av styret. Gjennom ICAAP prosessen verifiseres det at:

- Konsernet har tilstrekkelig kapital til å ivareta myndighetenes krav og interne styringsmål til kapitaldekning og kapitalbuffer.
- Konsernet i bunn av en alvorlig, men realistisk nedgangskonjunktur har en kapitaldekning som ligger over det myndighetenes minstekrav og interne styringsmål, og at det med stor grad av sannsynlighet kan gjennomføres tiltak for å bringe kapitaldekningen tilbake til styringsmålet.
- Konsernet har tilstrekkelige kapital og kapitalbuffer til å gjennomføre planer og strategiske tiltak uten at soliditetsmålet er truet.

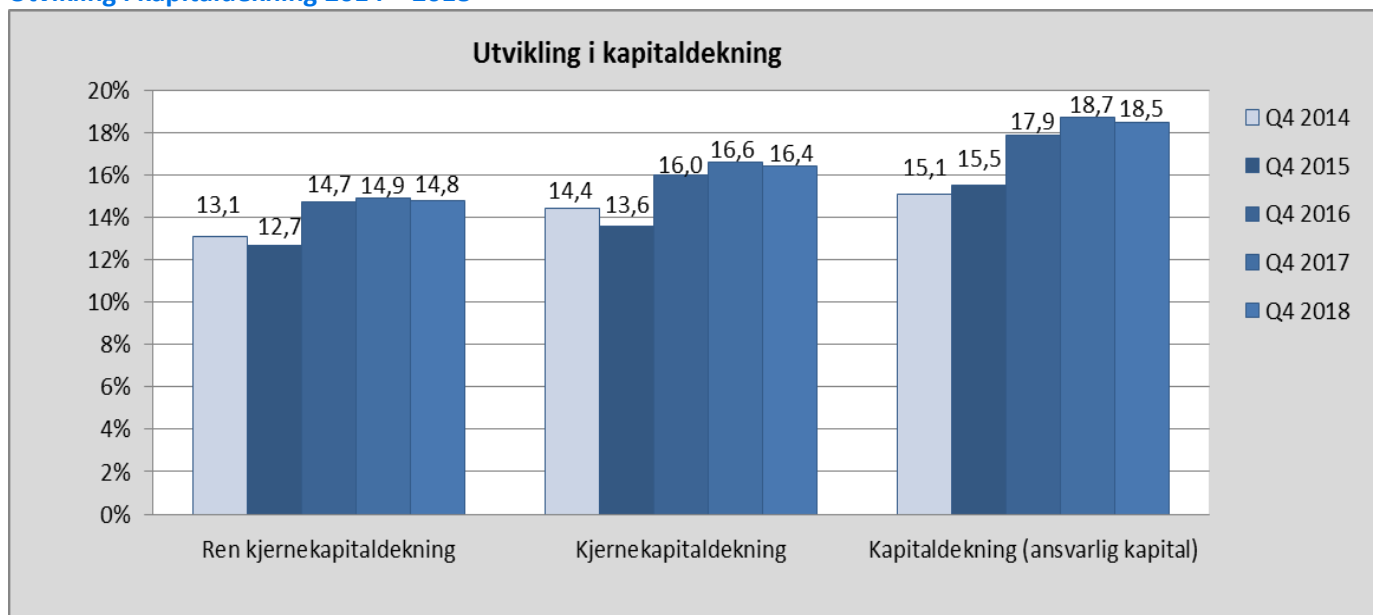
En viktig del av konsernets målsetting er at ren kjernekapitaldekning skal være på nivå med sammenlignbare banker. Av de store regionbankene er det bare Sparebanken Sør som benytter standardmetoden i kapitaldekningsberegningen.

Finanstilsynets vurdering av risiko og kapitalbehov (SREP) for norske finansforetak er inndelt i fem grupper basert på størrelse, kompleksitet og virkeområde, samt graden av risiko som foretaket representerer for det finansielle systemet. Sparebanken Sør er i gruppe 2, som omfatter store eller mellomstore foretak, som hovedsakelig driver innenlands, men med høye markedsandeler nasjonalt eller regionalt. Banker i gruppe 2 vil få en detaljert SREP-vurdering med skriftlig tilbakemelding hvert annet år

Banken mottok i juli 2018 Finanstilsynets vurdering og vedtak vedrørende pilar 2-krav. Vurderingen ble gjort i tilknytning til kapitalvurderingsprosessen (SREP) for 2018, og pilar 2-kravet ble fastsatt til 2,0 % av beregningsgrunnlaget. Pilar 2-kravet trådte i kraft 30. september 2018 og skal være oppfylt til enhver tid. Kravet er knyttet til en vurdering av risikofaktorer som ikke dekkes av pilar 1-kravene, og inkluderer også ny metode for å beregne kapitalkrav tilknyttet deleid forsikringsselskap. Kapitalkrav knyttet til eierandel i Frende Holding AS utgjør

alene ca. 0,3 prosentpoeng, og nytt pilar 2-krav gir dermed en klar nedgang fra konsernets tidligere pilar 2-krav på 2,1 prosent.

Utvikling i kapitaldekning 2014 – 2018

Figur: Ren kjernekapitaldekning, kjernekapitaldekning og kapitaldekning (ansvarlig kapital) pr 4. kvartal 2014-2018. Myndighetskrav for de ulike kapitaldekningstypene oppfylles med god margin. Fra Q4 2017 er bankens eierandel i Brage inkludert.

Konsernet har en ren kjernekapitaldekning på 14,8 %, kjernekapitaldekning på 16,4 % og ansvarlig kapitaldekning på 18,5 % pr. 31.12.2018.

Konsernet har et krav til ren kjernekapital, inkludert nytt pilar 2-tillegg på 2,0 prosent, som utgjør 14,0 prosent. Finansdepartementet besluttet i desember 2018 å øke kravet til motsyklisk kapitalbuffer med 0,5 prosentpoeng med virkning fra 31. desember 2019, og konsernets krav til ren kjernekapital øker da til 14,5 prosent. Konsernet har, før økt krav til motsyklisk kapitalbuffer, en målsetning om ren kjernekapitaldekning på 14,8 prosent. Styret vil i 2019 gjennomføre en prosess knyttet til fremtidige kapitalmål, hvor krav til motsyklisk kapitalbuffer vil bli hensyntatt. Dersom det foreslåtte regelverket for identifisering av systemviktige foretak blir vedtatt, vil dette bli hensyntatt ved fastsettelse av nye kapitalmål.

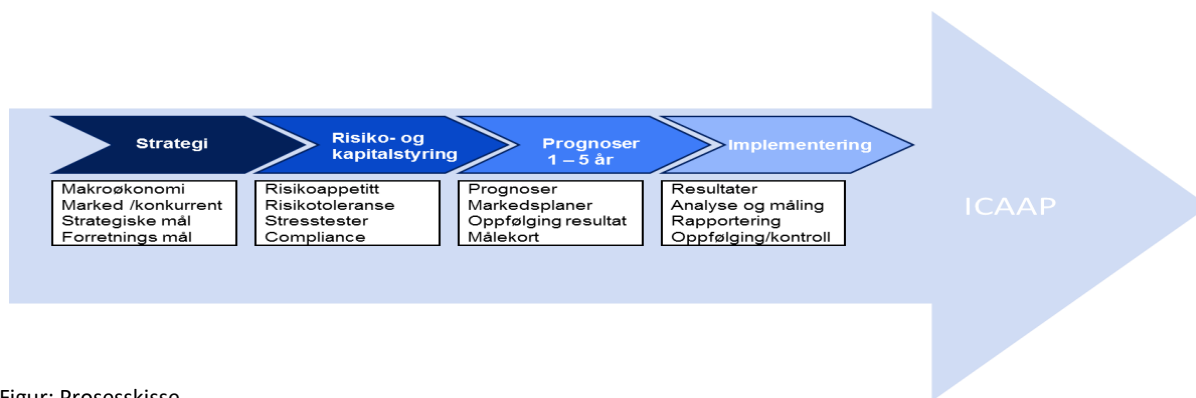
6. RISIKO- OG KAPITALSTYRING

6.1. Elementer i risiko- og kapitalstyringen

6.1.1. Strategisk plan

Risiko- og kapitalstyringen skal støtte opp under bankens strategiske mål og ambisjoner. Av strategiplanen fremgår konsernets langsiktige mål til utvikling, vekst, soliditet, lønnsomhet og risikoprofil.

Risiko- og kapitalstyringen skal være en helhetlig prosess, godt integrert med øvrige prosesser i konsernet:

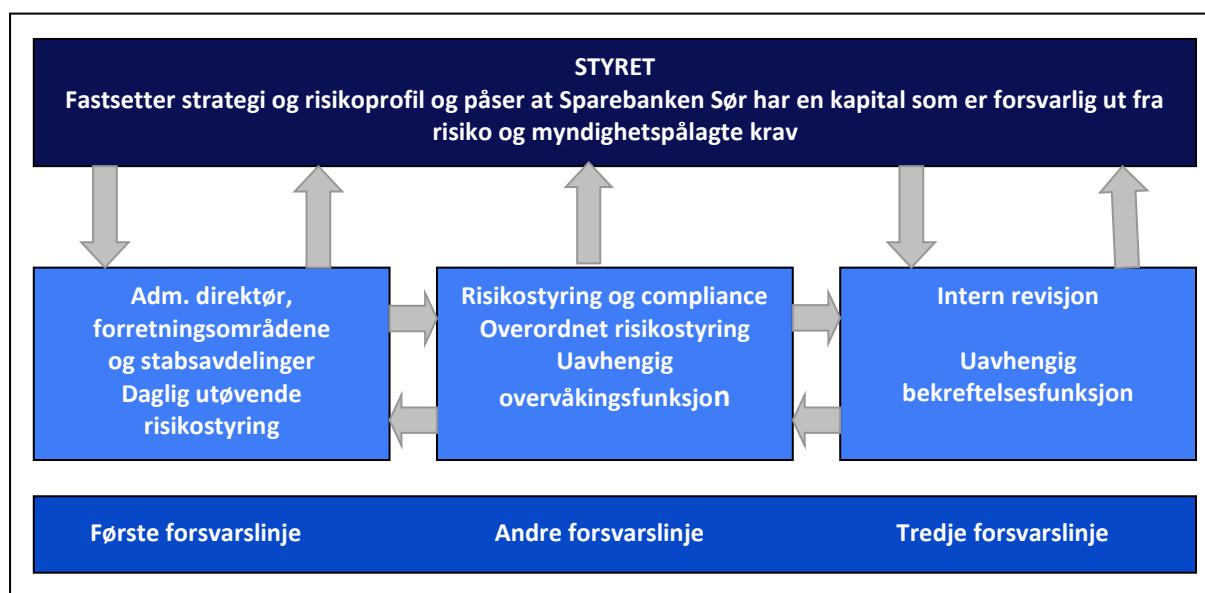
Figur: Prosesskisse

6.1.2. Organisering

Et viktig element i risiko- og kapitalstyringen er organisasjonskulturen. Organisasjonskulturen påvirker de ansattes kunnskap, holdning og evne til å håndtere risiko. En mangelfull organisasjonskultur kan ikke kompenseres med andre kontroll- og styringstiltak.

Risikostyringen i Sparebanken Sør er delt i følgende funksjoner:

- En utøvende funksjon som har det daglige ansvaret for risikostyring (linje og stab)
- En uavhengig overvåkingsfunksjon (Risikostyring og Compliance)
- En uavhengig bekreftelsesfunksjon (Intern revisjon)

Figur: Styringsmodell risiko- og kapitalstyring

Styringsmodellen skal sikre uavhengighet i beslutning, rapportering, ansvar og roller i den daglige risikostyringen.

Styret har det overordnede ansvar for bankens totale risikostyring, og skal påse at banken har hensiktsmessige systemer for risikostyring og internkontroll. Styret fastsetter risikostrategier, risikoprofil og risikotoleranse, og risikoprofilen operasjonaliseres gjennom rammeverket for risikostyring, herunder fastsettelse av fullmakter.

Styret fastsetter også strategi og retningslinjer for nivå, sammensetning og fordeling av egenkapital, og godkjenner prosessen for å sikre tilstrekkelig egenkapitalnivå til enhver tid (ICAAP).

Styret har oppnevnt et risikoutvalg som underutvalg av styret med formål å bidra til at risiko- og kapitalstyringen i konsernet støtter opp under konsernets strategiske utvikling og måloppnåelse. Risikoutvalget skal overvåke den samlede risiko og vurdere om konsernets styrings- og kontrollordninger er tilpasset risikonivået og omfanget av virksomheten.

Styret har også oppnevnt et eget revisjonsutvalg som er et underutvalg av styret med formål å foreta mer grundige vurderinger av avtalte saksområder, herunder å styrke arbeidet med finansiell rapportering.

Administrerende direktør og øvrig konsernledelse har ansvaret for å implementere risikostyring og internkontroll. Administrerende direktør har delegert oppgaver i henhold til det formelle ansvar for internkontroll og risikostyring. Ansvaret for utarbeidelse av grunnlag for den årlige vurderingen av risikosituasjonen og kapitalbehovet er delegert til divisjon Risikostyring. Denne analysen skal være samordnet og integrert med øvrig planleggings- og strategiarbeid i banken. Det er videre delegert kontrolloppgaver til de enkelte linjeansvarlige innenfor rammene av vedtatte prinsipper, instruksjoner og fullmakter.

Forretningsområdene og stabsavdelingene har ansvaret for den daglige risikostyringen innenfor eget forretningsområde og skal påse at organisasjonen følger de prosesser, retningslinjer og rutiner som er fastsatt av banken. Videre er forretningsområdene ansvarlige for å følge opp at risikoeksponeringen ligger innenfor de rammer, mål og retningslinjer som er fastsatt av styret.

Risikostyring er direkte underlagt administrerende direktør. Risikostyring dekker hele konsernet og utfører ikke aktiviteter som det er intensjon om at kontrollfunksjonen skal overvåke. Divisjonen skal identifisere, måle og vurdere bankens totalrisiko, samt ha overordnet ansvar for compliance. Divisjon Risikostyring har ansvar for jevnlig rapportering til konsernledelsen og styret av bankens totale risikoeksponering.

Det er etablert en uavhengig compliance-funksjon i divisjon Risikostyring. Compliance-funksjonens hovedansvar er å forebygge, kontrollere og rapportere avvik i etterlevelsen av lover, forskrifter, rundskriv og styringsdokumenter. Etterlevelse har som mål å sørge for at det er samsvar mellom myndighetskrav, ulike standarder og hvordan banken løser oppgavene. De til enhver tid gjeldende regulatoriske krav skal etterleves.

Banken har internrevisjonsfunksjon med egne ansatte. Internrevisjonen er en overvåkingsfunksjon som uavhengig av administrasjonen for øvrig, foretar risikovurderinger, kontroller og undersøkelser av bankens internkontroll og styringsprosesser for å vurdere om internkontrollsystemer er tilfredsstillende og påse at portefølje- og rapporteringssystemer fungerer etter forutsetningene.

6.1.3. Risikostyring

Risikostyringen skal støtte opp under Sparebanken Sørs strategiske mål. Det er fastsatt rammeverk for risikoappetitt, risikorammer og risikotoleranse for de enkelte risikotypene. Det er etablert systemer for måling, styring og kontroll av risiko. Både samlet risikonivå og de ulike risikokategorier skal følges tett opp for å sikre at konsernet utvikler seg i tråd med vedtatt risikoprofil og strategier.

Risikostyringen skal sikre at risikoeksponeringen til enhver tid er kjent, og bidra til at Sparebanken Sør når sine strategiske mål for finansiell stabilitet og lønnsomhet. Konsernets risikoeksponering skal tilpasses kapital, vekstambisjoner, kompetanse og markedsmessige muligheter samt krav og retningslinjer fra myndighetene.

Sentrale elementer i konsernets risikostyring:

- Definere og kvantifisere konsernets risiko
- Etablere rammeverk og retningslinjer for konsernets risikotaking
- Fastsette risikostrategier, risikoappetitt med hensiktsmessige risikomål og risikotoleranse
- Skape en god balanse mellom forretningsmessige mål og risiko

- Ha en best mulig allokering av konsernets kapital ut fra strategiske mål og lønnsomhet
- Ha risikostrategier med hensiktsmessige styringsmål
- Ha gode systemer og rutiner for identifisering, måling og analyse av risiko
- Ha gode systemer og rutiner for styring, oppfølging, rapportering og kontroll av risiko

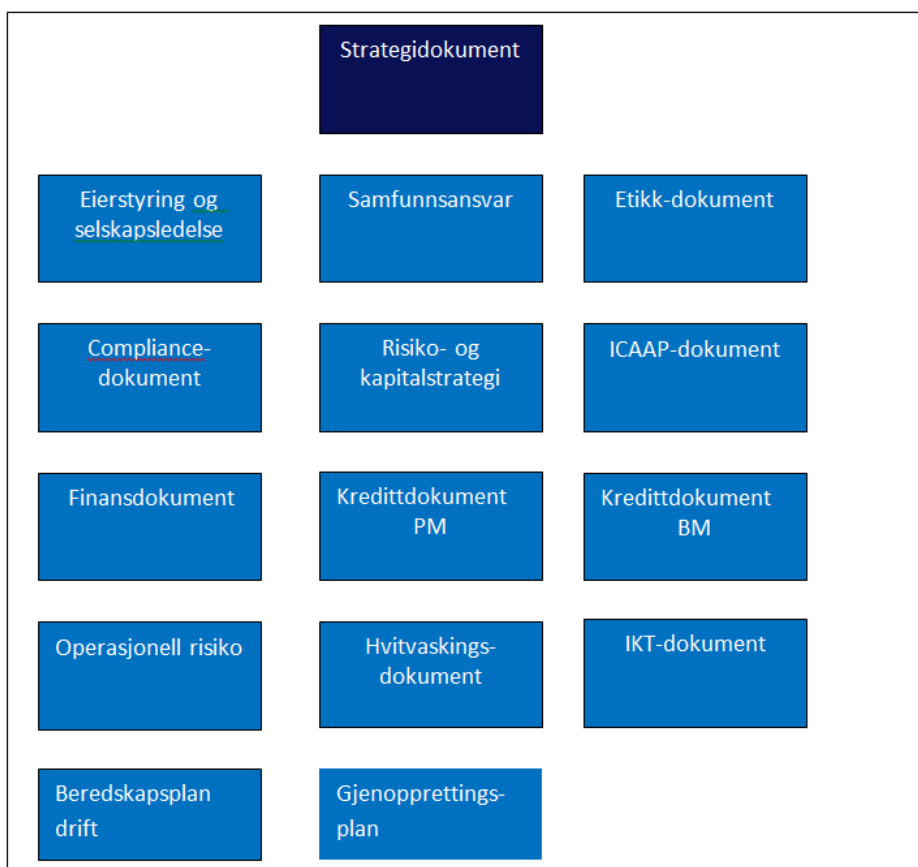
En bedriftskultur preget av god kompetanse, som forstår, kontrollerer og følger opp risiko og kvalitet, skal sammen med strategier, rutiner og retningslinjer, sikre at bankens virksomhet på alle plan skjer på en betryggende måte med hensyn til kvalitet, habilitet og objektivitet. Etterlevelse av vedtatte etiske retningslinjer er viktige forutsetninger for at konsernet skal nå sine langsiktige mål.

Risikostyringen skal sikre:

- En risikoprofil som ligger på nivå med sammenlignbare banker, men som også er tilpasset bankens risikokapasitet og risikoappetitt
- En risikotaking som er fundamentert på lønnsomhet og avkastning
- En risikoprofil som gjør at ingen enkeltrisiko skal true Sparebanken Sørs selvstendighet
- At krav fra myndigheter oppfylles
- En risikoprofil som ikke skader konsernets omdømme og renommé

Risiko er konkretisert med kvalitative og kvantitative risikorammer for risiko og kapital.

Struktur for de ulike styringsdokumentene fremgår under:

Figur: Struktur styringsdokumenter

For å sikre at de ulike styringsdokumentene er i overensstemmelse med konsernets målsettinger, skal styringsdokumentene revideres og vedlikeholdes jevnlig, og normalt foretas en revisjon av dokumentene i løpet av en 12 måneders periode med beslutning av relevant instans.

6.1.4. Kapitalstyring

Sparebanken Sør skal være godt kapitalisert – slik at man har et godt fundament for utvikling og vekst i høykonjunkturer og samtidig har robusthet for å kunne møte lavkonjunkturer.

Kapitalstyringen skal sikre at:

- Interne mål og myndighetenes krav til kapital blir ivaretatt
- Markedsmessige muligheter og ambisjoner blir ivaretatt
- Mål til rating innfris
- Krav fra nasjonalt og internasjonalt finansmarked ivaretas
- Konkurransedyktig avkastning

Sparebanken Sør har et mål om til enhver tid å være solid kapitalisert. Bankens rene kjernekapitaldekning skal oppfylle myndighetspålagte minstekrav og være på nivå med sammenlignbare banker.

6.1.5. Risikoidentifisering

Identifisering av risiko skal være en fremoverskuende prosess integrert i bankens strategiarbeid, forretnings- og økonomistyringsprosesser. Prosessen dekker alle vesentlige risikoer i konsernet. I tillegg til løpende oppfølging gjennom året, gjennomføres en grundig analyse av de ulike risikokategorier minimum en gang i året.

6.1.6. Risikoanalyse

Det gjennomføres en analyse av de risikoer som er identifisert mht risikoens karakter og risikodrivere. Risikoene skal kvantifiseres i sannsynlighet, konsekvens og forventet tap. Risikoanalysen skal sikre at det foretas en kvalifisert og strukturert vurdering av behov for kontrolltiltak eller tiltak for å redusere risikoen. Det gjennomføres løpende kontrolltiltak som dokumenteres og rapporteres.

6.1.7. Scenarioanalyser og stresstester

Konsernet gjennomfører scenarioanalyser (forventet økonomisk utvikling) og stresstester (økonomisk utvikling i en alvorlig, men realistisk nedgangskonjunktur) for likviditet, kapital og enkeltrisikoer. Scenarioanalysene er basert på konsernets strategiske mål og langtidsprognoser for forventet utvikling. Stresstester er viktige for å forstå hvordan de ulike risikoer og porteføljer påvirkes av endringer i makroøkonomiske forhold og endringer i interne forutsetninger, herunder hvordan negative hendelser kan påvirke konsernets inntjening, balansestruktur, kapitaldekning og likviditetsbuffer.

6.1.8. Rapportering

Rammer for risiko- og kapitalstyringen er fastlagt i ulike styringsdokumenter og blir fulgt opp gjennom faste rapporter. Dette sikrer en løpende oppfølging av styringsmål, enkeltrisikoer og konsernets samlede risiko.

Rapporttype	Frekvens revidering	Ansvarlig	Konsernledelsen	Risiko-utvalget	Styret
ICAAP	Årlig	Divisjon Risikostyring	X	X	X
Risikorapport	Kvartal	Divisjon Risikostyring	X	X	X
Pilar 3	Årlig	Divisjon Risikostyring	X	X	X
Årsrapport internkontroll	Årlig	Divisjon Risikostyring	X	X	X
Årsrapport Operasjonell risiko	Årlig	Divisjon Risikostyring	X	X	X
Årsrapport hvitvasking	Årlig	Divisjon Risikostyring	X	X	X
Kvartalsrapport Compliance	Kvartal	Divisjon Risikostyring	X		
Årsrapport Compliance	Årlig	Divisjon Risikostyring	X	X	X
Valideringsrapport scoremodeller	Årlig	Divisjon Risikostyring	X	X	
Gjenopprettingsplan	Årlig	Divisjon Risikostyring	X	X	X
Avviksrapporter boliglånsforskrift	Kvartal	Divisjon Risikostyring	X	X	X
Avviksrapport forbrukslånsretningslinjer	Kvartal	Divisjon Risikostyring	X	X	X

Tabell: Rapportering

6.1.9. Gjenopprettingsplan

Formålet med Gjenopprettingsplanen er at Sparebanken Sør skal kunne gjenopprettes fra en svært alvorlig finansiell krise uten ekstraordinær hjelp fra myndighetene. Planen skal være en integrert del av konsernets rammeverk for risiko- og kapitalstyring, og vil tre i kraft ved brudd på forhåndsdefinerte indikatorer. Planen omfatter dermed identifikasjon av relevante indikatorer for å sikre tidlig nok inngripen og tilstrekkelig effektive tiltak for å gjenopprette bankens finansielle posisjon etter en kraftig finansiell krise. Dersom det etter en alvorlig krise ikke er mulig med gjenoppretting, inntreer en avviklingsfase. Tilsynsmyndighetene har etter direktivet ansvar for å utarbeide planer for eventuell avvikling i en slik situasjon.

Gjenopprettingsplanen er integrert i Sparebanken Sør sitt system for styring og kontroll, og indikatornivåer er tilpasset bankens rammeverk for risikoapetitt. Kalibreringen av sentrale indikatorverdier bygger blant annet på vurderinger og konklusjoner fra bankens ICAAP-prosess. Rapportering på valgte indikatorer er inkludert i ordinær risikorapportering.

Hvis banken når utløserverdier på de definerte beredskapsindikatorerne, skal Beredskapsgruppen, som er bankens Konsernledelse, sammenkalles. Beredskapsgruppen vil så skaffe seg oversikt over situasjonen, og vurdere årsak til indikatorbrudd. Hvis indikatorbrudd er av en slik karakter at det ikke anses nødvendig med spesielle tiltak, oppløses Beredskapsgruppen. Hvis indikatorbrudd gjør det nødvendig å iverksette tiltak fra Gjenopprettingsplanen, vil Beredskapsgruppen vurdere hvilke tiltak som skal iverksettes. Flere av tiltakene vil kreve styrets beslutning. Etter at relevante gjenopprettings tiltak har blitt iverksatt og vurdert som effektive, kan Beredskapsgruppen beslutte at Gjenopprettingsplanen skal avvikles og at organisasjonen skal tilbakeføres til en normalsituasjon.

Banken har utarbeidet tre ulike typer stressscenarier hvor kapital- og/eller likviditetssituasjon er truet, og hvor Gjenopprettingsplanen iverksettes:

- Et gradvis markedsgenerelt scenario knyttet til økonomisk nedgangskonjunktur for å teste bankens utholdenhet.
- Et plutselig markedsgenerelt likviditetsstress-scenario for å teste bankens reaksjonsevne, og
- et plutselig bankspesifikt scenario med store utlånstap for å teste bankens reaksjonsevne.

Scenarioene er utarbeidet for å illustrere alvorlige kriser, men Gjenopprettingsplanen med beredskapstiltak er i realiteten en verktøykasse som også kan benyttes ved mindre alvorlige hendelser.

Banken skal årlig gjennomføre en validering/revisjon av planen. I tillegg vil planen bli gjennomgått og fornyet ved signifikante endringer i strategiske eller operasjonelle forhold i banken.

6.2. Kredittrisiko

6.2.1. Definisjon

Kredittrisiko er risiko for tap som skyldes at konsernets motparter eller kunder ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine betalingsforpliktelser overfor konsernet Sparebanken Sør. Kredittrisiko vedrører alle fordringer på motparter/kunder. I hovedsak er dette utlån og kreditter, men også ansvar i henhold til utstedte garantier, verdipapirer samt motpartsrisiko som oppstår gjennom derivater og valutakontrakter.

Konsentrasjonsrisiko er kredittrisiko som oppstår ved høy samlet eksponering på en enkelt motpart eller utsteder av sikkerhet, tilknyttede grupper av motparter, motparter med virksomhet innen samme bransje eller geografiske område og foretak som benytter samme form for sikkerhet, handler med samme vare eller har samme type virksomhetsområde.

6.2.2. Vurdering av risiko

Kredittrisiko er det største risikoområdet for Sparebanken Sør. Banken har i dag en godt diversifisert portefølje både i forhold til geografi, kundesegmenter og bransjer.

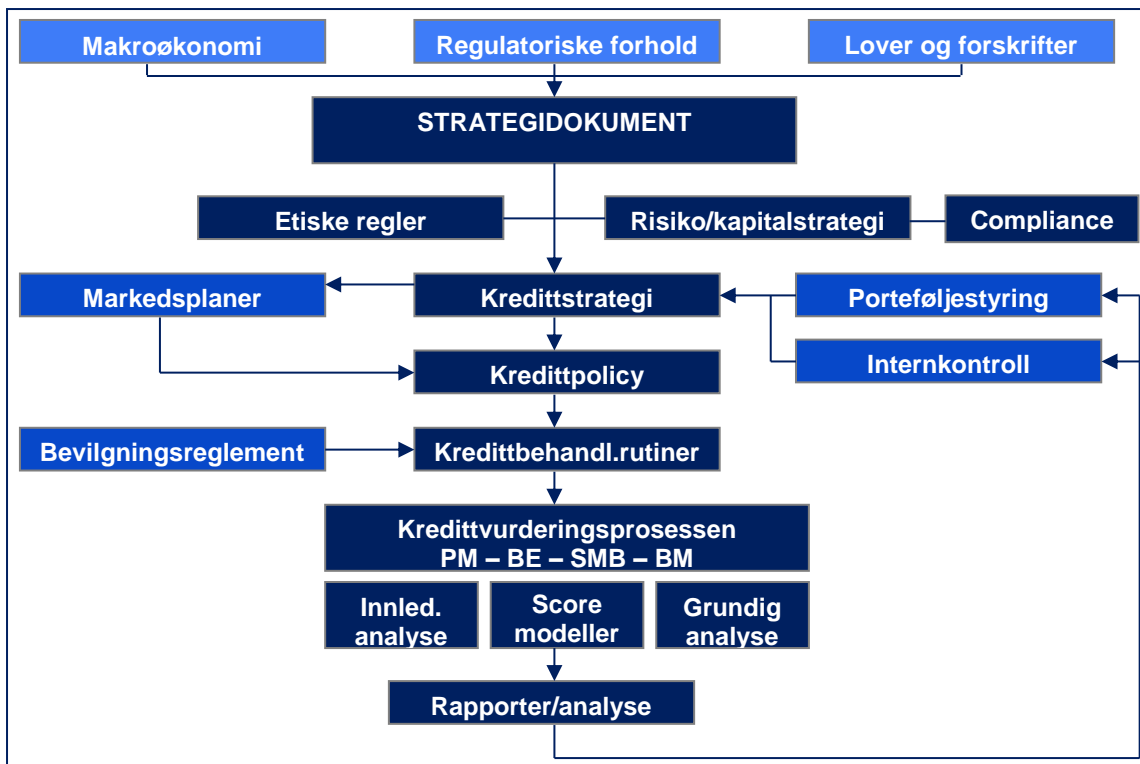
Kapitalberegning for kredittrisiko er foretatt etter standardmetoden slik denne er beskrevet i Kapitalkravsforordningen. I tillegg har banken vurdert om det er andre forhold ved bankens kredittrisiko som tilsier at det bør avsettes kapital for risikoer som ikke avdekkes av standardmetoden.

6.2.3. Styring og kontroll

Styret har det overordnede ansvaret for bankens kredittgivning, og skal fastsette bankens kredittstrategiske og kredittpolitiske forutsetninger.

Bankens naturlige hovedmarked er Agder og Telemark. I 2017 etablerte banken seg også i Rogaland. I tillegg vil banken ha et nasjonalt markedssegment gjennom utflyttede personkunder og de organisasjoner som inngår i KNIF (Kristen-Norges interessefellesskap) og deres ansatte.

Figuren under viser prinsipper for styring og kontroll av kredittrisiko.

Figur: Styringsmodell kredittrisiko

Kredittrisikoen styres gjennom konsernets kredittstrategi, kredittpolicy, kredittrutiner, kredittprosesser og bevilgningsfullmakter. Disse gir retningslinjer for bankens kredittgivning.

Sparebanken Sør har utviklet, og bruker modeller for risikoklassifisering i kredittprosesser og i porteføljestyling av person- og bedriftsmarkedet.

Kredittstrategi

Kredittstrategi er overordnede forhold knyttet til bankens kredittportefølje og kredittgivning, og består av noen generelle hovedpunkter samt et sett med kredittstrategiske og kvantitative rammer.

Hovedpunktene vil i stor grad være målsettinger og retningsangivelser, mens de kvantitative rammene både kan angi begrensninger og mål for risikotoleranse og risikoappetitt.

Kredittpolicy

Kredittpolicy fastsetter policyregler i forhold til enkeltengasjementer og mer definerte kriterier for kredittgivningen, samt prinsipper for hvordan kredittstrategien skal operasjonaliseres.

Bevilgningsreglement

Bevilgningsreglement og bevilgningsfullmakter beskriver kriterier og fullmakt for innvilgelse og oppfølging av kreditter. Fullmaktene er differensierte i forhold til kompetanse, risikoklasse og sikkerhetsklasse, samt behov den enkelte har i sin stilling.

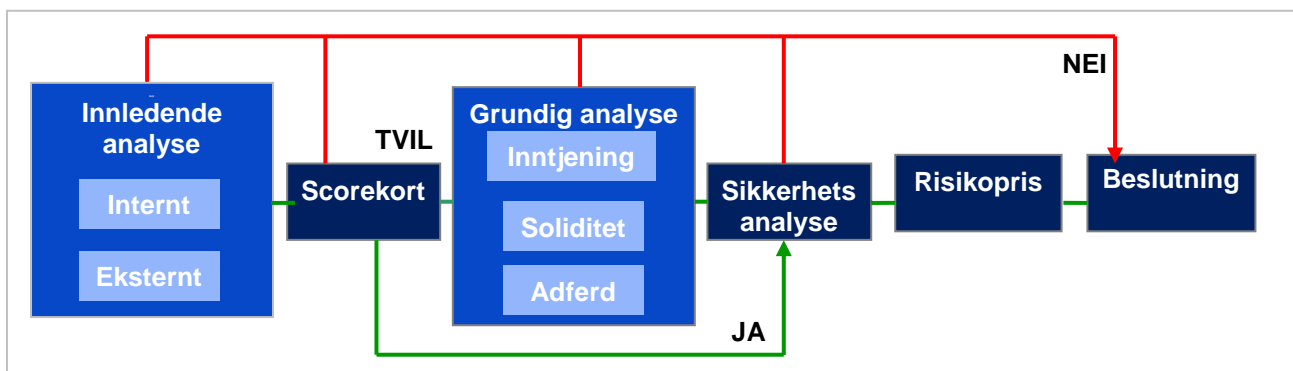
Kredittbehandlingsrutiner

Kredittdokument og kredittrutiner regulerer ulike forhold knyttet til kredittgivning, kredittoppfølging og håndtering av misligholdte engasjementer.

Kredittvurderingsprosessen

Banken benytter beslutningsstøttesystemer i kredittvurderingsprosessen. Det er en prosessløype for personkunder, mens det for bedriftsmarked er tre prosessløyper avhengig av type og størrelse på kunde. For bedriftsmarked er det også en prosessløype for engasjementfornyelse.

De ulike hovedtrinn i kredittvurderingsprosessen er skissert under.

Figur: Kredittvurderingsprosessen

Innledende analyse er basert på interne og eksterne vurderinger og policykontroller og har som målsetting å avdekke om søknaden er innenfor bankens strategi og policy, eller om det er risikoaspekter som tilsier at søknaden bør avslås allerede på dette tidspunkt.

Resultat av scoring og innledende analyse setter krav til hvilke kredittprosesser og risikovurderinger som skal utføres og hvilke fullmakter som skal benyttes, i forbindelse med innvilgelse og oppfølging av person- og bedriftsmarkedengasjementer. Avhengig av resultat fra innledende analyse og scoring må søknader med tvil (gule saker) gjennom en eller flere grundige analyser mht inntjening, soliditet og/eller adferd.

Ved beregning av sikkerhetsdekning legges antatt realisasjonsverdi til grunn.

Resultatene fra innledende analyse, scorekort, grundig analyse og sikkerhetspolicy samt eventuelle avvik fra risikopris, gir føringer for hvem som har fullmakt til å innvilge saken.

Internkontroll

Det er etablert rutine for årlige risikoidentifisering, risikoanalyse, kontrollplaner og oppfølging knyttet til de ulike prosessene innenfor kredittområdet. Det innhentes også halvårlige lederbekreftelser med vurdering av endringer i risikoer, og ledere på alle virksomhetsområder skal løpende vurdere risikobildet og internkontrollen.

Engasjementsoppfølging

Alle kunder med høy risikoklasse følges opp kvartalsvis med tanke på tiltak og tapsavsetninger. Bankens største engasjementer blir jevnlig presentert for styret.

Misligholdte engasjementer innenfor segmentene personkunder og personlig næringsdrivende overføres til et eksternt inkassobyrå for innkrevning.

Misligholdte engasjement i bedriftsmarkedet følger egne oppfølgingsrutiner, der sentral avdeling for spesialengasjementer bestemmer videre håndtering av engasjementet.

Rapporter/analyser

Det utarbeides periodiske rapporter og analyser for kredittområdet, som sikrer at utviklingen følger de mål som er fastsatt i styringsdokumenter.

6.2.4. Rammeverk

Risikoklassifiseringssystemet

Risikoklassifiseringssystemet benyttes i kredittvurderingsprosessene og for å beregne risiko, kapitalbinding og lønnsomhet på produkt, kunde og porteføljnivå.

Risikoklassifiseringssystemet består av følgende komponenter:

Misligholdssannsynlighet	Modeller for beregning av misligholdssannsynlighet
Sikkerhetsklasser	Modeller for beregning av sikkerhetsklasse
Eksposering	Modeller for beregning av eksposering
Tapsgrad	Modeller for beregning av tap ved mislighold
Forventet tap	Modeller for beregning av forventet tap neste år
Risikogruppe	Modeller for inndeling i risikogrupper
Risikopris	Modeller for beregning risikojustert pris

Figur: Risikoklassifiseringssystemet

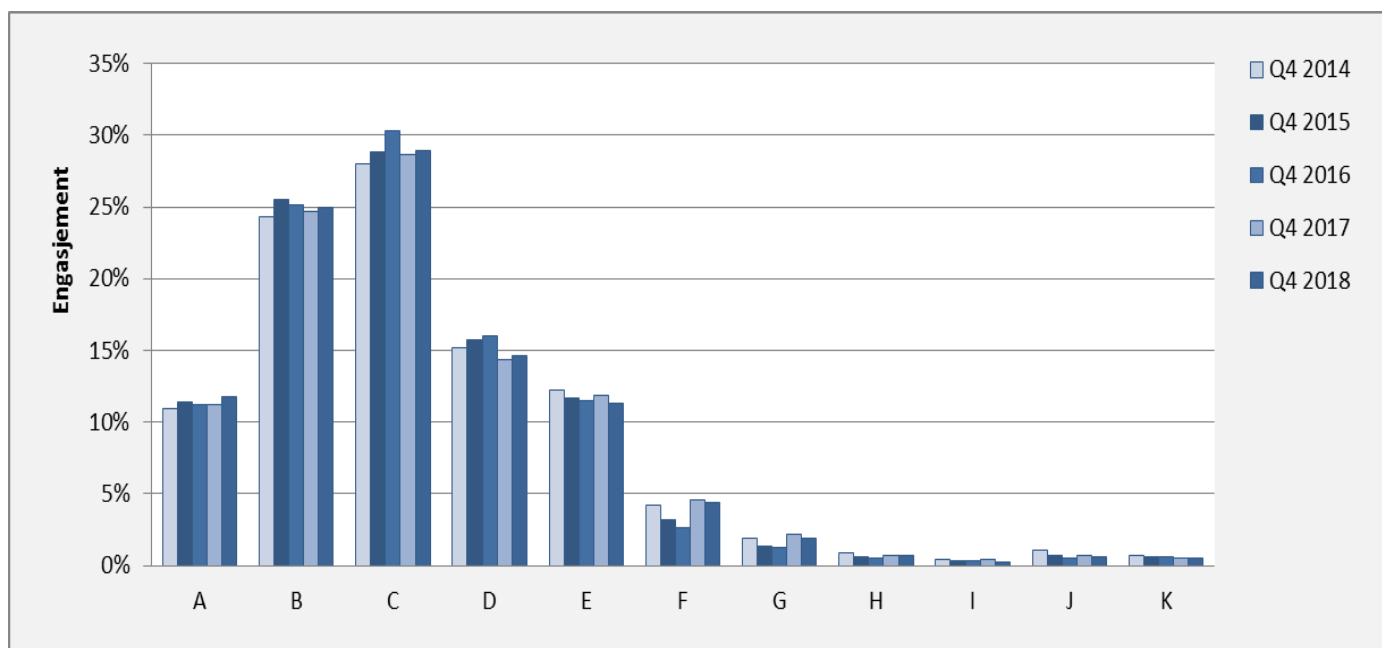
Misligholdssannsynlighet

Scorekort benyttes for å beregne misligholdssannsynlighet. Scorekort deler kundene i 11 risikoklasser fra A – K, hvor A – D er lav risiko, E – G er middels risiko, H – J er høy risiko og klasse K er mislighold. Konsernet har søknads- og adferdsscorekort for personmarked og bedriftsmarked.

Misligholdsklasse	Nedre grense for mislighold, %	Øvre grense for mislighold, %
A	0,00	0,10
B	0,10	0,25
C	0,25	0,50
D	0,50	0,75
E	0,75	1,25
F	1,25	2,00
G	2,00	3,00
H	3,00	5,00
I	5,00	8,00
J	8,00	99,99
K	100	

Tabell: Misligholdsklasser

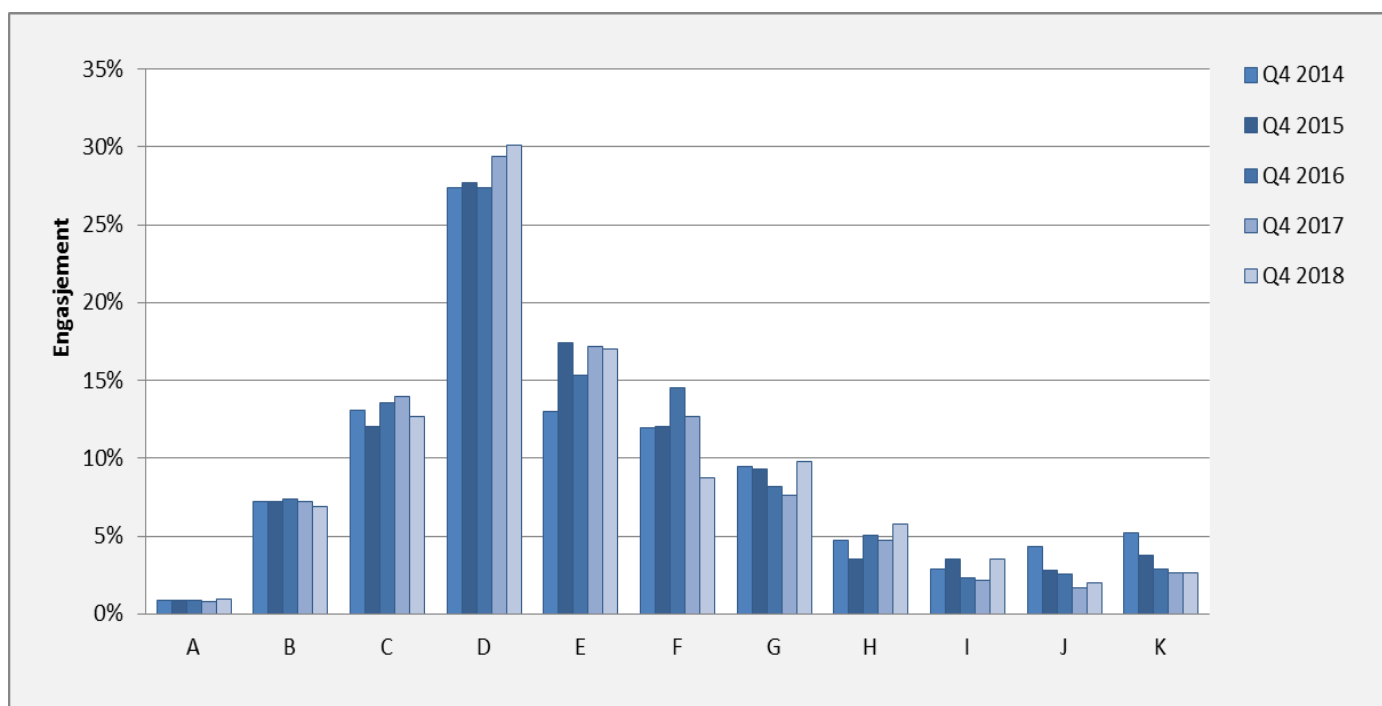
Misligholdsklasser PM

Figur: Misligholdsklasser PM

Figuren viser fordeling av PM-porteføljen på misligholdsklasser. For 4. kvartal 2018 utgjør kunder med lav risiko (A – D) ca. 80 %. Kunder med middels risiko (E – G) utgjør ca. 18 %, mens kunder med høy risiko (H – J) inklusiv klasse K, som er mislighold, utgjør ca. 2 %.

Misligholdsklasser BM

Figur: Misligholdsklasser BM

Figuren viser fordelingen av BM-porteføljen på misligholdsklasser. For 4. kvartal 2018 utgjør kunder med lav risiko (A – D) ca. 51 %. Kunder med middels risiko (E – G) utgjør ca. 36 %, mens kunder med høy risiko (H – J) inklusive klasse K som er mislighold utgjør ca. 14 %.

Tapsgrad

På bakgrunn av belåningsgrad/sikkerhetsdekning beregnes engasjementets tapsgrad (LGD – Loss Given Default) ved mislighold.

Eksposering ved mislighold

Konverteringsfaktoren (KF) definerer hvor stor andel av ubenyttet kredittramme som forventes å være trukket opp ved mislighold. Eksposering (EAD – Exposure At Default) ved mislighold beregnes som det høyeste av saldo eller bevilgning. Det benyttes konverteringsfaktor (KF) på 100 for ubenyttet kredittramme.

Forventet tap

Forventet tap for neste 12 mnd beregnes som:

Misligholdssannsynlighet (PD) X Eksposering (EAD) X Tapsgrad (LGD).

Risikojustert kapital

Banken rapporterer kapitalbehovet i kapitaldekningen etter standardmetoden. I forhold til bl.a. risikoprising, beregnes kapitalbinding på produkt og kundenivå som risikojustert kapital.

Validering

Konsernet gjennomfører årlig en kvalitativ og kvantitativ validering av scoremodellene. Modellene er kalibrert ut fra en TTC («Through-The-Cycle») tilnærming.

6.2.5. Engasjementsbeløp fordelt på type engasjement

Bankens samlede engasjementsbeløp utgjør:

MILLIONER KRONER	31.12.2018	31.12.2017	Endring	i %
Brutto utlån	103.400	98.086	5.314	5,4 %
Ubenyttede bevilgninger	12.155	11.238	917	8,2 %
Garantier	1.432	1.504	-72	-4,8 %
Sum Engasjement	116.987	110.828	6.159	5,6 %

6.2.6. Brutto utlån fordelt på geografiske områder

MILLIONER KRONER	KONSERN			
	31.12.2018		31.12.2017	
Vest-Agder	46.322	44,8 %	45.306	46,2 %
Aust-Agder	25.003	24,2 %	24.906	25,4 %
Telemark	11.384	11,0 %	10.466	10,7 %
Oslo	8.651	8,4 %	7.936	8,1 %
Akershus	2.716	2,6 %	2.393	2,4 %
Rogaland	2.593	2,5 %	2.240	2,3 %
Øvrig	6.559	6,3 %	4.664	4,8 %
Opptjente renter	173	0,2 %	175	0,2 %
SUM BRUTTO UTLÅN	103.400	100,0 %	98.086	100 %

Bankens hovedmarkedsområde er Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark. I tillegg har banken et nasjonalt markedssegment tilhørende organisasjoner som er tilsluttet Kristen-Norges Innkjøpsfelleskap. Det inngår også en del PM-kunder med tilhørighet i markedsområdet, men som nå bor utenfor det geografiske kjerneområdet.

6.2.7. Samlet engasjementsbeløp fordelt pr bransje

MILLIONER KRONER	KONSERN	
	31.12.2018	31.12.2017
Personkunder	73.938	69.983
Offentlig	875	726
Primærnæring	1.116	1.000
Industri	1.584	1.756
Utvikling av eiendom	6.476	5.493
Oppføring av bygninger	2.289	2.308
Eiendomsdrift	19.544	17.837
Transport	829	830
Varehandel	1.716	1.684
Hotell og restaurant	355	671
Borettslag	1.106	1.450
Forretningsmessig tjenesteyting	1.428	1.266
Sosial tjenesteyting	5.558	5.649
Opptjente renter	173	175
SUM ENGASJEMENT	116.986	110.827

Sum engasjement til bedriftsmarkedet utgjorde ca 36 % av bankens totale portefølje pr 31.12.2018.

6.2.8. Tap på utlån, garantier og ubenyttede kreditter

Avsetning for tap og periodens tapskostnad er beregnet ihht. ny regnskapsstandard IFRS 9 og er basert på forventet kreditttap (ECL) ved bruk av 3-trinns metode som er beskrevet i noter til årsregnskapet.

Tall for tilsvarende periode i fjor er satt opp etter IAS 39 med daværende tapsmodell. Tall for inneværende periode vil således ikke være direkte sammenlignbare med tidligere perioder.

Periodens tapskostnad	KONSERN	
	31.12.18	31.12.17
Periodens endring i nedskrivninger trinn 1	-3	
+ Periodens endring i nedskrivninger trinn 2	-7	
+ Periodens endring i nedskrivninger trinn 3	-43	
+ Periodens konst. tap	22	
Periodens endring i individuelle nedskrivninger		3
+ Periodens endring i gruppenedskrivninger		-30
+ Periodens konst. tap som det tidligere år er foretatt individuell nedskrivning for		50
+ Periodens konst. tap som det tidligere år ikke er foretatt ind. nedskrivning for		8
+ Inntektsført som renter	4	4
- Periodens inngang på tidligere konstatert tap	8	11
+ endring i nedskrivninger på garantier	-1	-4
= Periodens tapskostnad	-36	20

Konsern

	Trinn 1	Trinn 2	Trinn 3	
MILLIONER KRONER	Forventet tap over 12 måneder	Forventet tap over levetiden til instrumentet	Forventet tap over levetiden til instrumentet	Totalt
Tapsavsetning pr 1.1.2018	51	99	416	566
Overføringer				
Overført til trinn 1	35	-32	-3	0
Overført til trinn 2	-5	5	0	0
Overført til trinn 3	0	-1	1	0
Tap på nye utlån	19	16	29	64
Tap på fraregnet utlån *	-10	-17	-83	-110
Tap på gamle lån og andre endringer	-44	23	-24	-46
Tapsavsetning pr 31.12.2018	45	94	335	473
Avsetning tap på utlån	39	88	331	458
Avsetning tap på garantier og ubenyttede kreditter	6	6	3	16
Sum tapsavsetning	45	94	335	473

* Tap på fraregnet utlån knytter seg til tap på lån som er innfridd eller overført mellom bank og kredittforetak.

I tabellen inngår også nedskrivninger på utenom balanseposter (ubenyttet kreditter og garantier). Disse er presentert som annen gjeld i balansen.

For endringer i balanseposter fra 31.12.2017 til 01.01.2018 som følger av overgang til ny regnskapsstandard vises det til note 21 samt note 38 i årsregnskapet for 2017. Påfølgende tabell viser rapporterte tall for tilsvarende periode i fjor samt pr. 31.12.17 i hht IAS 39.

Mill. kroner	KONSERN 31.12.17
Individuelle nedskrivninger	
Individuelle nedskrivninger ved periodestart	385
- Tilbakeføring av nedskrivninger som følge av periodens konstateringer	50
+ Økte individuelle nedskrivninger i perioden	27
+ Nye individuelle nedskrivninger i perioden	50
- Tilbakeføring av individuelle nedskrivninger i perioden	24
= Individuelle nedskrivninger ved periodeslutt	388

Mill. kroner	KONSERN 31.12.17
Nedskrivning på grupper av utlån	
Nedskrivning på grupper av utlån ved periodestart	210
+ Periodens endring i gruppenedskrivninger	-30
= Nedskrivning på grupper av utlån ved periodeslutt	180

Nedskrivninger fordelt på sektorer, næringer og trinn

Mill. kroner

	KONSERN			
	Sum tap pr 31.12.18	Trinn 3	Trinn 2	Trinn 1
Personkunder	52	31	17	5
Offentlig	0	0	0	0
Primærnæring	2	1	0	0
Industri	38	35	2	1
Utvikling av eiendom	56	36	9	10
Oppføring av bygninger	96	91	4	1
Eiendomsdrift	173	101	50	22
Transport	9	7	1	1
Varehandel	25	20	4	1
Hotell og restaurant	1	0	0	0
Borettslag	2	0	1	0
Forretningsmessig tjenesteyting	13	9	3	1
Sosial tjenesteyting	7	3	2	3
Sum tapsavsetninger på utlån, garantier og ubenyttede kreditter	473	335	94	45
<i>Tapsavsetninger på utlån</i>	458	331	88	39
<i>Tapsavsetninger på ubenyttede kreditter og garantier</i>	16	3	6	7
Sum tapsavsetninger	473	335	94	45

For 2017 ble det rapportert fordeling av individuelle nedskrivninger etter sektor og næring. Dette var ved benyttelse av opprinnelig standard IAS 39 og ikke dagens standard IFRS 9. Individuelle nedskrivninger som begrep benyttes ikke etter den nye standarden. Tilsvarende nedskrivninger basert på objektive bevis på tap inngår etter dette i nedskrivninger i trinn 3. Tabellene vil således ikke være sammenlignbare.

MILLIONER KRONER	31.12.2017
Personkunder	32
Næringslivskunder	356
Sum individuelle nedskrivninger	388
Offentlig	0
Primærnæring	2
Industri	35
Utvikling av eiendom	72
Oppføring av bygninger	58
Eiendomsdrift	143
Transport	1
Varehandel	11
Hotell og restaurant	4
Borettslag	0
Forretningsmessig tjenesteyting	25
Sosial tjenesteyting	5
Sum næringslivskunder	356

Presentasjonen av næringer baserer seg på offentlige næringskoder og er gruppert slik konsernet rapporterer disse internt.

Forventet årlig gjennomsnittlig netto tap

Det er 473 mill. kroner i nedskrivninger knyttet til tap på utlån, garantier og ubenyttede kreditter pr. 31.12.2018 (388 mill. kroner i individuelle nedskrivninger og 180 mill. kroner i gruppenedskrivninger pr. 31.12.2017). Disse er relatert til ulike risikoklasser.

6.2.9. Misligholdte lån

Både personkunder og næringslivskunder scores månedlig, og deles inn i 11 klasser (A – K) ut fra sannsynlighet for mislighold. Klasse K er misligholdte lån, herunder engasjementer med kvalitativt vurderte nedskrivninger. Mislighold ansees også å foreligge når det er åpnet gjeldsforhandlinger eller konkurs, eller det er foretatt rettslige skritt for å inndrive fordringen.

Konsernet har pr. 31.12.2018 endret prinsippene for misligholdte lån i henhold til IFRS 9. Rapporterte tall for 2017 er etter gamle prinsipper og vises i egen tabell.

Misligholdte lån pr. 31.12.2018

MILLIONER KRONER	31.12.18
Brutto misligholdte > 90 dager	213
Øvrige misligholdte lån	776
Sum misligholdte lån (trinn 3)	989
Trinn 3 nedskrivninger	331
Netto misligholdte lån	658
Avsetningsgrad misligholdte lån	33,5 %
Brutto misligholdte > 90 dager i % av brutto utlån	0,21 %

Brutto misligholdte lån fordelt på sektorer og næringer

KONSERN	
MILLIONER KRONER	31.12.2018
Personkunder	290
Næringslivskunder	699
Sum misligholdte lån	989
Offentlig	0
Primærnæring	17
Industri	26
Utvikling av eiendom	159
Oppføring av bygninger	179
Eiendomsdrift	208
Transport	38
Varehandel	22
Hotell og restaurant	8
Borettslag	0
Forretningsmessig tjenesteyting	26
Sosial tjenesteyting	16
Sum næringslivskunder	699

Vektet gjennomsnittlig sikkerhetsdekning utgjorde 79 prosent for misligholdte lån pr. 31.12.2018. Sikkerhetsdekningen er graden av pantsatt sikkerhet knyttet til hvert lån, og kan ikke overstige 100 prosent.

Misligholdte engasjement pr. 31.12.2017

Etter gamle prinsipper vurderes en kundes engasjement som misligholdt dersom en termin ikke er betalt innen 90 dager etter forfall, eller en rammekreditt har vært overtrukket i mer enn 90 dager. Når en kunde har ett eller flere misligholdte lån, er det kundens totale engasjement som rapporteres som misligholdt og ikke det enkelte lån.

KONSERN	
MILLIONER KRONER	31.12.17
Brutto misligholdte > 90 dager	273
Individuelle nedskrivninger	60
Netto misligholdte lån	213
Avsetningsgrad misligholdte lån	22,0 %

Brutto misligholdte > 90 dager i % av brutto utlån **0,28 %**

Brutto misligholdte lån fordelt på sektorer og næringer

KONSERN	
MILLIONER KRONER	31.12.2017
Personkunder	90
Næringslivskunder	183
Sum misligholdte lån	273
Offentlig	0
Primærnæring	17
Industri	0
Utvikling av eiendom	21
Oppføring av bygninger	41
Eiendomsdrift	82
Transport	2
Varehandel	0
Hotell og restaurant	0
Borettslag	0
Forretningsmessig tjenesteyting	15
Sosial tjenesteyting	5
Sum næringslivskunder	183

Virkelig verdi på tilhørende pantstillelser på misligholdte lån til kunder utgjorde 214 mill. kroner pr. 31.12.2017.

6.2.10. Bruk av sikkerheter

Ved fastsettelse av vekten av engasjementene i forbindelse med beregningen av kapitalkravet er følgende hovedtyper av pant benyttet:

- Pant i fast eiendom (bolig, fritidseiendom)
- Bankinnskudd

Hovedprinsippet for verdivurdering av sikkerheter er realisasjonsverdien, slik vi forventer at den skal være på et evt. realisasjonstidspunkt. Verdivurderingsprinsippene er nøye beskrevet i bankens Kredittdokument. Pant i fast eiendom i privatmarkedet skal verdivurderes ved ny sak og oppdateres minst en gang i året.

Videre er følgende typer av garantister benyttet i forbindelse med beregningen av kapitalkravet:

- Garantier fra stat, fylkeskommune og kommune

Den norske stat har AAA-rating. Kommuner og fylkeskommuner kan ikke gå konkurs, jfr. Kommuneloven. Ut fra dette vurderes garantier fra disse som gode for pålydende.

Samlet engasjementsbeløp for engasjementskategorier

Engasjement pr kategori - mill. kroner	31.12.2018	31.12.2017
Stater og sentralbanker	1.413	1.463
Lokale og regionale myndigheter	1.256	1.163
Institusjoner	3.817	3.332
Foretak	3.060	3.526
Massemarkedsengasjement	10.938	10.030
Pantesikkerhet i bolig- og fritidseiendom og næringsseiendom	100.711	95.814
Forfalte engasjement	1.329	905
Obligasjoner med fortrinnsrett	10.791	9.792
Andeler i verdipapirfond	866	542
Øvrige engasjement	919	1.016
Sum	135.100	127.583

Rutiner og retningslinjer for motregning av eksponeringer på eller utenfor balansen

Sparebanken Sør foretar ikke motregning av eksponeringer i eller utenfor balansen ved beregning av kapitalkrav for kredittrisiko.

Rutiner og retningslinjer for verdivurdering av sikkerheter

Banken har i Kredittdokumentet maler og fastsatte sjablongverdier for verdivurdering av relevante typer panteobjekter. Som utgangspunkt brukes normal salgsverdi, estimat fra Eiendomsverdi, bokført verdi eller annet relevant uttrykk for omsetningsverdi. Verdien på objektene blir deretter redusert med en standard faktor, som varierer med type panteobjekt. Denne reduserte verdien vil da være realisasjonsverdi.

6.3. Motpartsrisiko

6.3.1. Definisjon

Motpartsrisiko er risiko for at bankens samarbeidspartnere/leverandører på finansområdet ikke kan oppfylle sine forpliktelser i henhold til avtale med banken.

6.3.2. Styring og kontroll av motpartsrisiko

Banken kan inngå derivatkontrakter knyttet til avdekking av markedsrisiko. Derivatkontrakter skal etableres mot velrennomerte motparter med god rating og skal være regulert av et underliggende ISDA avtaleverk. Kontraktsforholdene skal diversifiseres på flere motparter.

Banken forholder seg til regelverket for derivathandel under EMIR vedrørende oppgjør, bekreftelser, dokumentasjon og myndighetsrapportering.

Det inngås derivatkontrakter i forbindelse med avdekking av risiko som oppstår i bankens ordinære virksomhet ved finansiering til fast rente og i annen valuta enn NOK, samt ved utlån til kunder til fast rente og i valuta og ved derivathandel mot kunder.

Motpartsrisiko reguleres ved etablering av avtaler om sikkerhetsstillelser (CSA) mellom partene. Under CSA oppgjøret avstemmes derivatverdiene med derivatmotparten og oppgjør av collateral finner sted. Derigjennom oppnås at banken opprettholder en lav motpartsrisiko. Det vil tilrettelegges for implementering av derivatclearing i løpet av 2019.

Motpartsrisiko reguleres ved etablering av avtaler om sikkerhetsstillelser (CSA) mellom partene. Det finner også sted motpartsoppfølging ved avstemming av bankens kalkulerte markedsverdier på derivatkontrakter mot tilsvarende kalkulasjoner, gjennomført hos våre motparter. Bankens skal ha lav motpartsrisiko.

6.4. Markedsrisiko

6.4.1. Definisjon

Markedsrisiko omfatter risiko knyttet til resultatvariasjoner på usikrede rente-, valuta- og egenkapitaltransaksjoner som følge av endringer i rente- og valutakursnivå samt ved justeringer i aksjekurser.

Styret har fastsatt styringsmål for investering i aksjer, obligasjoner og posisjoner i rente- og valutamarkedet. Etterlevelse av styringsmålene følges opp løpende og rapporteres til konsernets administrative styringsorganer og styret.

6.4.2. Vurdering av risiko

Banken er eksponert for renterisiko, aksjerisiko, valutarisiko og kredittspreadrisiko.

Sparebanken Sørs markedsrisikoeksponering er lav, men påvirket av omfanget av bankens beregnede spreadrisiko i likviditetsporteføljen. Aktivitet i finansielle instrumenter skal i hovedsak være knyttet til avdekking av bankens eksponering som oppstår som følge av operasjonelle forhold knyttet til bankens ordinære kundeaktivitet, finansiering av virksomheten og styring av likviditetsrisiko.

Renterisikoen er fastsatt som en øvre ramme for hvor stort tapet på uavdekkede renteposisjoner kan være ved skift og vridning i rentekurven. Renterisiko som oppstår ved konsernets ordinære virksomhet i form av fastrente kundeutlån, derivathandel mot kunder, samt investeringer og finansiering i fastrente og i valuta, avdekkes løpende.

Konsernets samlede aksjeinvesteringer utgjorde ved årsslutt 369 mill. kroner, hvorav handelsporteføljen beløper seg til 4,8 mill. kroner. Blant bankens største forretningsmessige investeringer inngår eierposter i Brage Finans, Eksportfinans AS og VN Norge AS på til sammen 295 mill. kroner

Konsernet blir påvirket av svingninger i valutamarkedet gjennom sin valutaaktivitet mot kunder. Valutaeksponeringen avdekkes løpende ved bruk av ulike instrumenter herunder valutaterminer og swapper. Total valutarisikoramme er 10 mill. kroner, og det er fastsatt maksimalrammer for enkeltvalutaer.

Utover rammen for renterisiko er det fastsatt en øvre risikotoleranse for resultateffekter som følge av generell markedsendring i kredittmargin, som vil kunne medføre verdiendringer på konsernets rentebærende verdipapirportefølje. Ved utgangen av 2018 var 86 % av styrevedtatt ramme benyttet.

Kapitalberegning for markedsrisiko er foretatt etter standardmetoden slik denne er beskrevet i Kapitalkravsforordningen. I tillegg har banken vurdert om det er andre forhold ved bankens markedsrisiko, som tilsier at det bør avsettes kapital for risikoer som ikke avdekkes av standardmetoden.

6.4.3. Styring og kontroll

Markedsrisikoen styres gjennom retningslinjer gitt av konsernets markedsrisikostrategi, rutiner, styrevedtatte retningslinjer og fullmakter.

Det er etablert styringsmål og risikotoleransenivåer for de ulike markedsrisikoene.

Markedsrisiko rapporteres til konsernledelsen, risikoutvalget og styret i henhold til styrevedtatte retningslinjer.

Renterisiko

Renterisiko er risiko for inntjeningsmessig tap som oppstår ved endringer i rentenivået hvis rentebindingstiden for bankens forpliktelser og fordringer ikke er sammenfallende.

Formålet med styring av renterisiko, er at konsernet til enhver tid har en kjent risikoeksponering og at denne ligger innenfor fastsatte risikotoleransenivå.

Renterisikorammen er fastsatt som en øvre ramme for hvor stort tapet på uavdekkede renteposisjoner kan være ved et 2 % poengs parallelt skift i rentenivået eller 6 ulike scenarioer med vridninger i rentekurven. Renterisiko som oppstår ved konsernets ordinære virksomhet i form av fastrente kundeutlån, fastrente plasseringer og finansiering, avdekkes løpende. Ved årsskiftet 2018-2019 var konsernets netto renteposisjon 31 mill. kroner. Renterisiko følges opp fortløpende av operative avdelinger, og rapporteres til konsernledelsen, risikoutvalget og styret i henhold til styrevedtatte retningslinjer.

Aksjerisiko

Aksjerisiko består av markedsrisiko knyttet til posisjoner i egenkapitalinstrumenter, inkludert derivater med egenkapitalinstrumenter som underliggende. Eksponering måles som størrelsen på tapspotensialet hvor markedsverdien av aksjene faller med 30 %, og kursrisiko reguleres av rammer for maksimal aggregert posisjon i en aksjeportefølje.

Formålet med styring av aksjerisiko, er at konsernet til enhver tid har en kjent risikoeksponering og at denne ligger innenfor fastsatte styringsmål.

Valutarisiko

Valutarisiko er risiko for det økonomiske (inntjeningsmessige) tap som oppstår ved ufordelaktig endring i verdien på aktiva- og passivposter målt i basisvaluta (NOK) som følge av endring i valutakurser. Eksponering måles som størrelsen på tapspotensialet i et stress-scenario hvor valutakursene endrer seg med 10 %, og valutarisiko reguleres av rammer for maksimal aggregert valutaposisjon. Det er fastsatt rammer for eksponering i enkeltvalutaer.

Kredittspreadrisiko

Spreadrisiko defineres som risiko for endringer i markedsverdien på et rentebærende verdipapir som følge av en generell markedsendring i kredittmargin. En generell økning i kredittmarginer vil medføre en verdireduksjon på en portefølje av rentebærende verdipapirer. Endringer i kredittmargin er en konsekvens av endringer i investors krav til risikopåslag for skift i forventet kredittisiko og/eller endringer i andre markedsforhold.

For beregning av risikoeksponeringen benyttes Finanstilsynets stresstestmodell for kredittspreadrisiko. Bankens kredittspreadeksponering er knyttet til likviditetsporteføljen.

Det er etablert en styrevedtatt ramme for omfanget av bankens kredittspred eksponering. I tillegg reguleres bankens kredittrisiko indirekte, via rammer for maksimale investeringer i ulike porteføljer.

6.4.4. Aksjer

Konsernet har aksjeinvesteringer klassifisert til virkelig verdi og egenkapitalmetoden (tilknyttede selskaper).

Tabellen under viser de største investeringene, samt klassifisering av dem.

Klassifisering	Selskap	Verdi 31.12.2018
Tilknyttet selskap	Frende Holding AS	483
Virkelig verdi	Brage Finans AS	187
Tilknyttet selskap	Balder Betaling AS	93
Virkelig verdi	Norne Securities AS	8
Tilknyttet selskap	Andre	8
Sum strategiske plasseringer		779
Virkelig verdi	Andre	175
Sum andre aksjer og andeler		954

Ytterligere spesifikasjoner knyttet til aksjer fremkommer i konsernets årsregnskap.

6.4.5. Renterisiko

Bankens renterisikoeksponering måles ved å hensynta uavdekkede posisjoner på og utenfor balansen. Metoden som brukes er 2 % parallellskift i rentekurven, og 6 ulike scenarioer med vridninger i rentekurven. Det tilfellet som gir størst tapspotensial legges til grunn ved utmåling av renterisikoen.

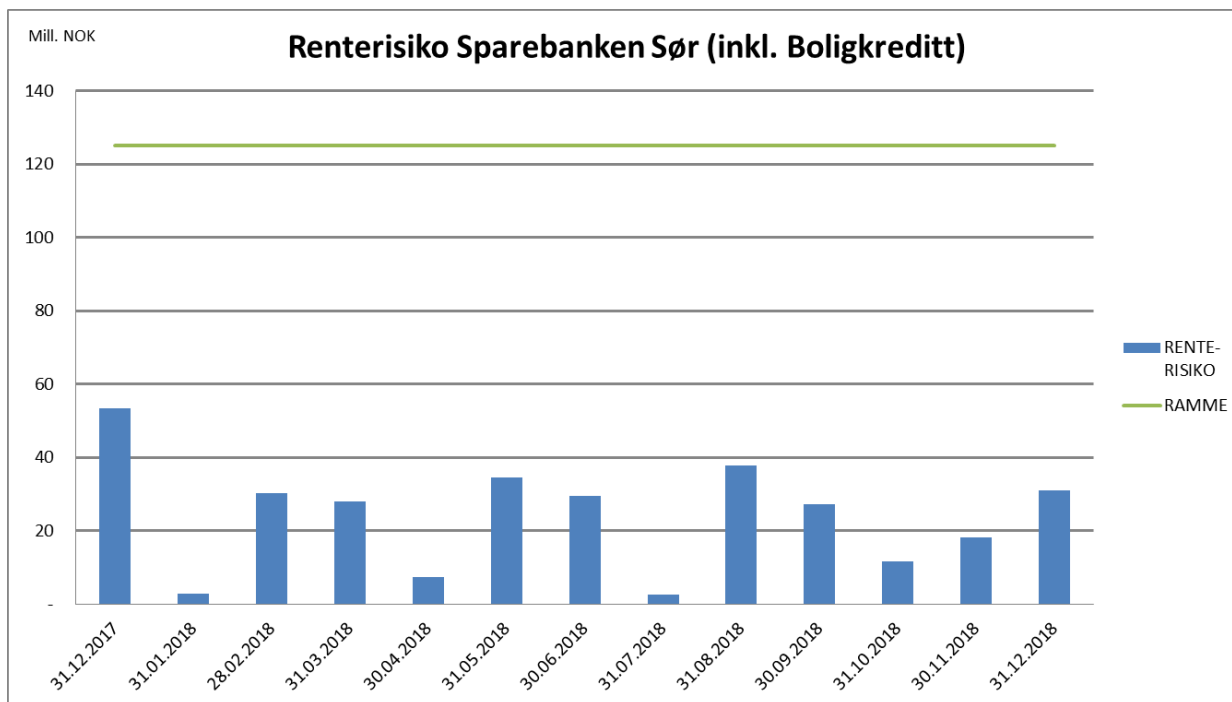
Banken er eksponert for fixingrisiko i tilknytning til tidspunkt for rentefastsettelse på bankens markedsfinansiering til flytende 3 måneders Nibor, og der tidspunkt for rentefastsettelsen på bankens utlånsmasse er avvikende i forhold til dette.

Renterisikoen måles løpende og rapporteres i henhold til styrevedtatte retningslinjer.

Bankens totale renterisiko pr 31.12.2018 er som følger:

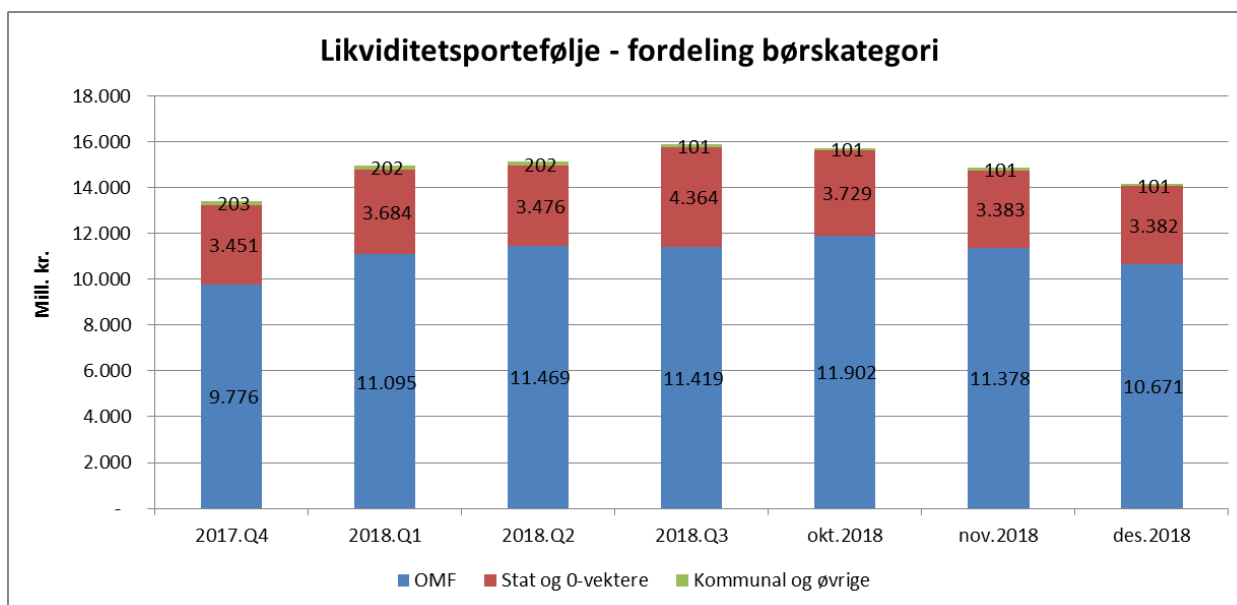
Resultatendring	Endring i verdi
31,0 mill kroner	+/- 2 p.p.

Ramme for renterisiko er 125 mill. kroner

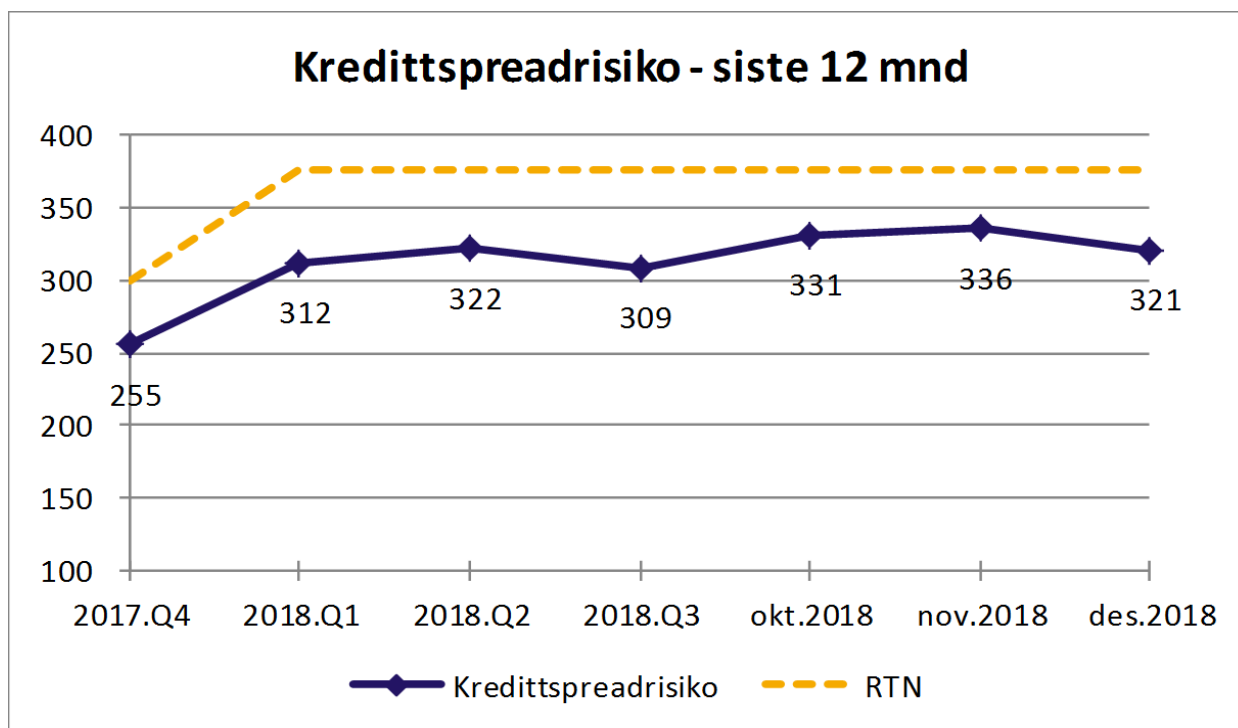
6.4.6. Kredittspreadsrisiko

Det er gitt retningslinjer for styring av bankens likviditetsrisiko ved et styrevedtatt minstenivå for omfang av likviditetsportefølje i rentebærende verdipapirer. Likviditetsporteføljen skal være LCR kompatibel og gi banken mulighet for å oppta lån i Norges Bank. Det er fastsatt rammer for investeringer innenfor ulike sektorer.

Figur: Sertifikater og obligasjoner fordelt på børskategori

Ved utgangen av 2018 var 86 % av styrevedtatt ramme for kredittspreadsrisiko benyttet.

Figur: Utvikling spreadrisiko

6.5. Operasjonell risiko

6.5.1. Definisjon

Operasjonell risiko defineres som risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser, rutiner eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser. Definisjonen omfatter juridisk risiko, men ikke strategisk risiko og omdømmerisiko som må vurderes særskilt.

6.5.2. Vurdering av risiko

Kapitalberegning for operasjonell risiko er foretatt etter basismetoden slik denne er beskrevet i Kapitalkravskriften. I tillegg har banken vurdert om det er andre forhold ved bankens operasjonelle risiko som tilsier at det bør avsettes kapital for risikoer utover Pilar 1.

Den operasjonelle risikoen vurderes som lav.

6.5.3. Styring og kontroll

Operasjonell risiko styres gjennom konsernets rammeverk for operasjonell risiko, rutiner og fullmakter. Styringsmål for operasjonell risiko fastsettes årlig av styret.

Styring og kontroll av operasjonell risiko kan deles i tre nivåer:

- Operativ styring og kontroll
- Overordnet risikostyring og kontroll
- Internrevisjonens kontroll

Det operative ansvar for styring og kontroll av operasjonell risiko ligger i linjen. Risikostyring tilrettelegger systemer og har ansvar for oppgaver knyttet til overordnet styring og rapportering av operasjonell risiko. Internrevisjonen gir årlig sine vurderinger av konsernets styring og kontroll innenfor operasjonell risiko til styret.

Uønskede hendelser som oppstår i konsernet registreres i en hendelsesdatabase. Registrerte hendelser følges opp løpende, og behov for tiltak for å hindre gjentakelse vurderes. Det er viktig at flest mulige hendelser blir registrert når de først oppstår, da de gir verdifull informasjon til risikovurderinger.

Styringsmål, status, utvikling og registrerte hendelser innenfor operasjonell risiko inngår som del av kvartalsvis risikorapport til styret.

6.5.4. Hvitvasking og terrorfinansiering

Hvitvasking defineres ofte som handlinger som sørger for at utbytte fra kriminell aktivitet fremstår som legale midler. Terrorfinansiering omfatter både det å motta, skaffe til veie eller å samle inn midler som skal finansiere terrorhandlinger. Sparebanken Sør er underlagt lover og regler som skal bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering. Banken er sitt samfunnsansvar bevisst på området og arbeider kontinuerlig med å styrke kvaliteten i etterlevelse av lover og regler. EUs 4 hvitvaskingsdirektiv ble vedtatt i 2015, og denne er bakgrunn for ny hvitvaskingslov og forskrift som ble implementert 15. oktober 2018.

Banken står overfor krav og forventninger om å ta et enda større samfunnsansvar på dette området. Myndighetene har økt fokus på kontroll av bankenes etterlevelse av hvitvaskingsregelverket, og banken arbeider aktivt for å redusere faren for å bli brukt som instrument for hvitvasking og terrorfinansiering. Banken har igangsatt et større arbeid for oppdatering av kundeinformasjon og legitimasjon på alle kunder. Det blir innført årlig e-læring for alle ansatte i tillegg til at det er stor fokus på feltet i det daglige arbeidet. Bankens tilnærming til å forebygge hvitvasking og terrorfinansiering er risikobasert, og det arbeides kontinuerlig med å forbedre manuelle og elektroniske prosesser som reduserer bankens totale risiko på feltet.

6.6. Likviditetsrisiko

6.6.1. Definisjon

Likviditetsrisiko defineres som risikoen for at konsernet ikke er i stand til å innfri sine forpliktelser, eller ikke evner å finansiere sine eiendeler, samt at finansiering ikke kan oppnås uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger, i form av prisfall på eiendeler som må realiseres, eller i form av finansiering til et kostnadsnivå utover det normale. Likviditetsrisiko omfatter også risikoen for at finansielle markeder som banken ønsker å benytte, ikke fungerer.

Sparebanken Sør skal ha en likviditetsrisiko i henhold til myndighetspålagte krav. Risikoen skal være moderat til lav og være tilpasset bankens virksomhet for øvrig. Bankens tilpasning skal positivt kunne sammenholdes med sammenliknbare banker og møte krav fra investorer i bankens verdipapirer.

6.6.2. Vurdering av risiko

Likviditetsrisiko er knyttet til to hovedelementer:

- Risiko for refinansiering av utestående gjeld
- Prisisiko er; risikoen for ikke å oppnå konkurransedyktige vilkår på bankens finansiering

Innskudd fra kunder er bankens mest stabile finansieringskilde. Styret legger vekt på at forholdet mellom innskudd fra kunder og utlån skal være tilpasset konsernets samlede finansieringssituasjon. Konsernets innskuddsdekning utgjorde 55 prosent ved årsskiftet.

I tillegg representerer Sparebanken Sør Boligkreditt AS et viktig finansieringsinstrument, som sikrer tilgang til langsiktig finansiering gjennom utstedelse av obligasjoner med fortrinnsrett. For å kunne utstede obligasjoner med fortrinnsrett, var det i 2018 overført boliglån fra morbank til boligkredittselskapet tilsvarende 61 prosent av samlede utlån til personmarkedet.

Banken vektlegger diversifisering av markedsfinansieringen. Det er etablert EMTN (European Medium Term Note) programmer for så vel bank som boligkredittselskapet, som muliggjør markedsfinansiering fra kilder utenfor det norske obligasjonsmarkedet. Ved utgangen av 2018 hadde banken utstedt seniorgjeld mot utenlandske investorer tilsvarende 300 mill. Euro. Tilsvarende hadde Sparebanken Sør Boligkreditt utstedt covered bonds for 1,5 mrd Euro.

Styrevedtatte risikotoleransenivåer for bankens likviditetsrisiko bygger på retningslinjer gitt av Finanstilsynet. Ved årsskiftet var likviditetsrisikonivåene innenfor de styrevedtatte kravene.

Likviditetsindikatoren for langsiktig finansiering var 110 % ved utgangen av 2018.

Konsernet har en likviditetsreserve i form av likvide rentebærende verdipapirer som tilfredsstillende myndighetspålagte og styrevedtatte krav til LCR beholdning og likviditetsstresstesting. I tillegg har banken boliglån som er klargjort for overføring til boligkredittselskapet. Bankens rentebærende likviditetsportefølje består av statspapirer, andre rentebærende verdipapirer med 0 i kapitalvekt, obligasjoner med fortrinnsrett og verdipapirer utstedt av norske kommuner og fylkeskommuner.

Bankens kortsiktige likviditetsrisiko styres blant annet ved tilpasning til Liquidity Coverage Requirement (LCR). Ved utgangen av 2018 var total LCR-indikator for Sparebanken Sør konsern, morbank og Sparebanken Sør Boligkreditt AS tilstrekkelig til å innfri prognostiserte likviditetsforfall innenfor de nærmeste 30 dagene under et stressscenario med god margin. Konsernets og morselskapets LCR-ratio utgjorde henholdsvis 190 prosent og 180 prosent per 31. desember 2018. Myndighetskravet var 100 prosent ved utgangen av 2018.

I tillegg til LCR, analyserer banken likviditetsrisikoen ved bruk av stresstester. I henhold til disse analysene vil konsernet kunne videreføre normal drift i 24 måneder i et stressalternativ, hvor ny markedsfinansiering antas ikke å være tilgjengelig.

6.6.3. Styring og kontroll

Likviditetsrisiko styres gjennom konsernets likviditetsstrategi, overordnede retningslinjer og rutiner. Viktige operative styringsparametere er krav til innskuddsdekning, indikatorverdi for langsiktig finansiering, stressindikator for likviditetsutgang innenfor 30 dager (LCR), og i tillegg retningslinjer for overlevelsessevne i situasjoner uten tilgang på markedsfinansiering. Likviditetsrisikoen styres også ved å sikre fordeling innlån fra kapitalmarkedet på ulike løpetider, innlånskilder, markeder og instrumenter.

Det utarbeides rullerende likviditetsprognoser og rullerende analyser av finansieringsbehov, som hensyntar myndighetspålagte og styrevedtatte krav.

I tillegg benyttes stresstester for å kunne måle konsernets evne til overlevelse uten tilførsel av ny finansiering fra markedet og forutsatt bortfall av innskuddsmasse.

Det er etablert styrevedtatte risikotoleransenivåer for kontroll av likviditetsrisiko. I tillegg er det etablert beredskapsplaner som ivaretar retningslinjer for iverksettelse av tiltak ved brudd på styrevedtatte risikotoleransenivåer, for evaluering av en likviditetskrise, og som også beskriver aktuelle tiltak og ansvar.

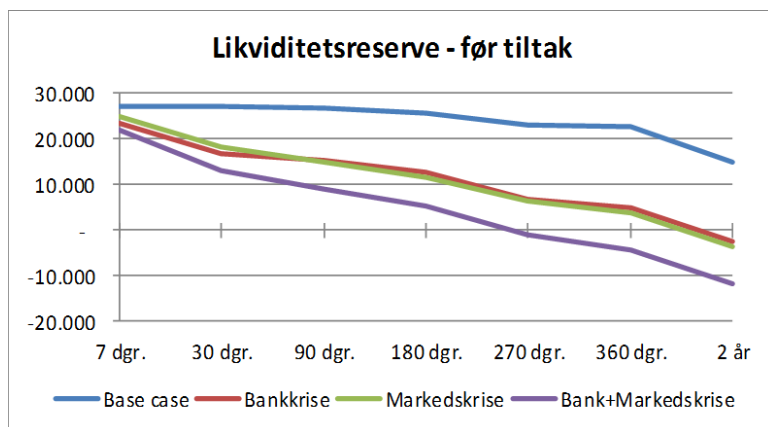
Likviditetsrisiko styres løpende og følges opp gjennom faste månedlige og kvartalsvise rapporter til styret og konsernets styringsorganer.

Stresstest likviditet

Sparebanken Sør utfører stresstester av likviditet for å vurdere hvor lenge banken kan overleve uten tilførsel av ny finansiering under gitte scenarier. Følgende scenarier ligger til grunn for stresstesting:

- Base case
- Bankkrise
- Markedskrise
- Bank- og markedskrise

Det er satt konkrete styringsmål til overlevelse for de ulike scenarioene.

Hovedresultater og margin styrevedtatte krav:

Scenario	RTN	Resultat
Base case	12 mndr.	> 2 år
Bankkrise	6 mndr.	> 1 år
Markedskrise	6 mndr.	> 1 år
Bank + Markedskrise	3 mndr.	> 6 mnd.

Kommentar:

Bankens stresstest av likviditetsrisiko viser at likviditetsbufre tilfredsstillende styrevedtatte minstekrav til overlevelsessevne med god margin.

Figur: Likviditet stresstest

Styringsmål for overlevelse i Base case uten tilførsel av ekstern kapital, er satt til 12 måneder. Styringsmålene i bankens likviditetsstrategi herunder krav til resultat av stresstesting, representerer effektive begrensninger på omfanget av ekstern finansiering og stiller krav til forfallsstruktur og vil i tillegg være retningsgivende for størrelsen på bankens likviditetsportefølje.

Det utarbeides en egen analyse for iverksettelse av særskilte likviditetstiltak. Tiltakene innebærer reetablering av relevante risikotoleransenivåer for likviditets- og markedsrisiko under ulike stressscenarier.

6.7. Forretningsrisiko

6.7.1. Definisjon

Forretningsrisiko er risiko for uventede inntekts- og kostnadssvingninger i det kommende års drift som følge av endringer i eksterne forhold som konjunktursvingninger, konkurransesituasjon, kundeatferd, manglende forretningsmessig utvikling, samt reguleringer fra offentlige myndigheter, dvs. andre forhold enn kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko.

Renommérisiko som er risiko for svikt i inntjening eller kapitaltilgang på grunn av sviktende tillit og omdømme i markedet, inngår som en del av forretningsrisiko.

6.7.2. Vurdering av risiko

Konsernet har god kontroll på virkningen av foreslåtte regelendringer mht bl.a. kapitaldekning og likviditetskrav. Konkurransesituasjonen følges nøye og tilpasninger foretas fortløpende. Virkninger av konjunktursvingningene har banken liten kontroll på, utover gjennom stresstester å kvantifisere mulige effekter av ulike scenarier.

Forretningsrisikoen vurderes som lav.

6.7.3. Styring og kontroll

Konsernets resultater, balanse og nøkkeltall blir fulgt opp gjennom månedlig rapportering til konsernledelsen og styret.

Renommérisiko kan være vanskelig å forutse, samtidig som det er utfordrende å etablere gode rutiner og løsninger for å redusere omfanget og konsekvensene av renommérisiko. Dette ivaretas først og fremst gjennom forhåndsdefinerte kommunikasjonsstrategier hvis enkelthendelser oppstår, samt tydelighet, troverdighet og etterrettelighet i informasjonen som gis av banken. Høy grad av etisk standard og forretningsførsel gjennom år, er også med på å skape trygghet for kunder, samarbeidspartnere og markedet.

6.8. Strategisk risiko

6.8.1. Definisjon

Strategisk risiko er definert som interne forhold hvor den strategiske risiko knytter seg til de strategier, planer og endringer som banken har eller legger opp til.

6.8.2. Vurdering av risiko

Strategisk risiko vurderes som lav.

Det er ikke vedtatt styringsmål for strategisk risiko.

6.8.3. Styring og kontroll

Strategisk risiko styres gjennom prosesser i styret og konsernledelse i forbindelse med implementering og oppfølging av bankens strategi.

6.9. Eierrisiko

6.9.1. Definisjon

Eierrisiko defineres som risiko for at konsernet blir påført negative resultater fra eierposter i eide selskaper og/eller må tilføre ny egenkapital i disse selskapene.

6.9.2. Vurdering av risiko

Eierrisiko vurderes som lav.

6.9.3. Styring og kontroll

Det er ikke vedtatt styringsmål for eierrisiko.

Ledelse og styre i datterselskaper blir ivaretatt ihht. aksjelovens bestemmelser. I flere av selskapene benyttes ledere og/eller ansatte fra konsernet i styret eller i andre funksjoner.

Eventuelle lån til datterselskaper blir medtatt under kredittrisiko og konsentrasjonsrisiko.

Oversikt over datterselskaper fremgår av punkt 3.1.1

6.10. Compliance-risiko

6.10.1. Definisjon

Compliance-risiko er risikoen for juridiske eller regulatoriske sanksjoner, tap av konsesjon, økonomisk tap eller tap av omdømme som følge av manglende etterlevelse av lover, forskrifter, bransjestandarder og interne styringsdokumenter.

6.10.2. Vurdering av risiko

Styret har fastsatt en målsetting om at Sparebanken Sør skal ha lav Compliance-risiko. Det betyr at det skal være god styring og kontroll av compliance-risiko og få compliance-brudd.

Compliance-kulturen i operativ virksomhet vurderes som god, men det er en økt utfordring å sikre rett-tidig implementering og etterlevelse av et økende omfang norske og internasjonale reguleringer.

6.10.3. Styring og kontroll

Compliancefunksjonen omfatter hele konsernet inklusiv Verdipapirforetaket. Konsernet skal ha en effektiv styring, overvåking og kontroll av compliancerisiko slik at ingen hendelser skal kunne skade konsernets renommé og finansielle stilling i vesentlig grad.

Grunnregelen er at banken og datterselskapene til enhver tid skal etterleve gjeldende lovgiving og styringsdokumenter. Dette skal skje gjennom:

- Et tydelig verdigrunnlag og en etisk standard som er kommunisert og forstått.
- Identifisering av risiko for manglende samsvar/etterlevelse skal være en naturlig del av enhver prosess som utføres i banken.
- Styret, tillitsmenn og alle ansatte i banken skal utføre sine oppgaver i samsvar med myndighetskrav og retningslinjer gitt av banken, som er i samsvar med aksepterte normer for god økonomisk og administrativ praksis.
- Etablert prosess for å fange opp, kommunisere og implementere endringer i lover og forskrifter.
- Etablert prosess for å følge opp og kontrollere etterlevelse eller manglende etterlevelse av lovkrav og styringsdokumenter.

Konsernets compliancefunksjon er organisert som en del av divisjon Risikostyring og er uavhengig av konsernets ulike operative forretningsmiljøene og de øvrige kontrollfunksjonene. Compliance skal identifisere, overvåke, rapportere, gi råd og informasjon i forebygging av brudd på compliancerisiko til ledelsen i konsernets ulike virksomhetsområder og datterselskaper. Vesentlige brudd på lovkrav skal rapporteres, og tiltak skal iverksettes for å begrense risiko.

Linje og stabsavdelinger har ansvar for implementering, etterlevelse, oppfølging og kontroll av lover, forskrifter, bransjestandarder og interne retningslinjer innenfor eget forretningsområde.

Compliancefunksjonenes vurderinger av etterlevelse presenteres i kvartalsvis Compliancerapport som behandles av Konsernledelsen. Compliance årsrapport behandles i tillegg av styret, og Complianceansvarlig har anledning til å løfte saker direkte til adm.dir. eller styret ved behov.

VEDLEGG 1

Avtalevilkår for ansvarlige lånekapital

Skjema for offentliggjøring av de viktigste avtalevilkårene for kapitalinstrumenter

1	Utsteder	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør
2	Entydig identifikasjonskode (f.eks. CUSIP, ISIN eller Bloomburghs identifikasjonskode for rettede emisjoner)	NO0010730112	NO0010737026	NO0010743255	NO0010809460	NO0010825094	NO0010832157	NO0010837313
3	Gjeldende lovgivning for instrumentet	Norsk	Norsk	Norsk	Norsk	Norsk	Norsk	Norsk
	<i>Behandling etter kapitalregelverket</i>							
4	Regler som gjelder i overgangsperioden	Tilleggskapital	Tilleggskapital	Tilleggskapital	Tilleggskapital	Tilleggskapital	Tilleggskapital	Tilleggskapital
5	Regler som gjelder etter overgangsperioden	Tilleggskapital	Tilleggskapital	Tilleggskapital	Tilleggskapital	Tilleggskapital	Tilleggskapital	Tilleggskapital
6	Medregning på selskaps- eller (del)konsolidert nivå, selskaps- og (del)konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå
7	Instrumenttype (typer skal spesifiseres for hver jurisdiksjon)	Ansvarlig lånekapital	Ansvarlig lånekapital	Ansvarlig lånekapital	Ansvarlig lånekapital	Ansvarlig lånekapital	Ansvarlig lånekapital	Ansvarlig lånekapital
8	Beløp som inngår i ansvarlig kapital (i millioner NOK fra seneste rapporteringsdato)	NOK 200m	NOK 300m	NOK 300m	NOK 200m	NOK 250m	NOK 250m	NOK 100m
9	Instrumentets nominelle verdi	NOK 200m	NOK 300m	NOK 300m	NOK 200m	NOK 250m	NOK 250m	NOK 100m
9a	Emisjonskurs	100 prosent	100 prosent	100 prosent	100 prosent	100 prosent	100 prosent	100 prosent
9b	Innløsningskurs	100 prosent av nominell verdi	100 prosent av nominell verdi	100 prosent av nominell verdi	100 prosent av nominell verdi	100 prosent av nominell verdi	100 prosent av nominell verdi	100 prosent av nominell verdi
10	Regnskapsmessig klassifisering	Gjeld - amortisert kost	Gjeld - amortisert kost	Gjeld - amortisert kost	Gjeld - amortisert kost	Gjeld - amortisert kost	Gjeld - amortisert kost	Gjeld - amortisert kost
11	Opprinnelig utstedelsesdato	30. jan. 2016	3. jun. 2016	25. aug. 2016	2. nov. 2017	14. jun. 2018	14. sep. 2018	23. nov. 2018
12	Evirgrående eller tidsbegrenset	Tidsbegrenset	Tidsbegrenset	Tidsbegrenset	Tidsbegrenset	Tidsbegrenset	Tidsbegrenset	Tidsbegrenset
13	Opprinnelig forfallsdato	30. jan. 2025	3. jun. 2025	25. aug. 2025	2. nov. 2027	14. jun. 2028	14. sep. 2028	23. nov. 2028
14	Innløsningsrett for utsteder forutsatt samtykke fra Finanstilsynet	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
15	Dato for innløsningsrett, eventuell betinget innløsningsrett og innløsningsbeløp	30. jan. 2020 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulato risk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter	3. juni 2020 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulato risk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter	25. august 2020 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulato risk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter	02. november 2022 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulato risk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter	14. juni 2023 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulato risk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter	14. september 2023 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulato risk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter	23. november 2023 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulato risk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter
16	Datoer for eventuell etterfølgende innløsningsrett	Hver rentebetaldingsdato etter 30. jan. 2020	Hver rentebetaldingsdato etter 3. juni 2020	Hver rentebetaldingsdato etter 25. august 2020	Hver rentebetaldingsdato etter 02. november 2022	Hver rentebetaldingsdato etter 14. juni 2023	Hver rentebetaldingsdato etter 14. september 2023	Hver rentebetaldingsdato etter 23. november 2023
	<i>Renter/utbytte</i>							
17	Fast eller flytende rente/utbytte	Flytende	Flytende	Flytende	Flytende	Flytende	Flytende	Flytende
18	Rentesats og eventuell tilknyttet referanserate	3 m NIBOR +165 prosent	3 m NIBOR +152 prosent	3 m NIBOR +155 prosent	3 m NIBOR +140 prosent	3 m NIBOR +145 prosent	3 m NIBOR +145 prosent	3 m NIBOR +165 prosent
19	Vilkår om at det ikke kan betales utbytte hvis det ikke er betalt rente på instrumentet («dividend stopper»)	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
20a	Full fleksibilitet, delvis fleksibilitet eller pliktig (med hensyn til tidspunkt)	Pliktig	Pliktig	Pliktig	Pliktig	Pliktig	Pliktig	Pliktig
20b	Full fleksibilitet, delvis fleksibilitet eller pliktig (med hensyn til beløp)	Pliktig	Pliktig	Pliktig	Pliktig	Pliktig	Pliktig	Pliktig
21	Vilkår om rentøkning eller annet incitament til innfrielse	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
22	Ikke-kumulativ eller kumulativ	Kumulativ	Kumulativ	Kumulativ	Kumulativ	Kumulativ	Kumulativ	Kumulativ
23	Konvertibel eller ikke konvertibel	Ikke-konvertibel	Ikke-konvertibel	Ikke-konvertibel	Ikke-konvertibel	Ikke-konvertibel	Ikke-konvertibel	Ikke-konvertibel
24	Hvis konvertibel, nivå(er) som utløser konvertering	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
25	Hvis konvertibel, hel eller delvis	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
26	Hvis konvertibel, konverteringskurs	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
27	Hvis konvertibel, pliktig eller valgfri	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
28	Hvis konvertibel, oppgi instrumenttypen det konverteres til	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
29	Hvis konvertibel, oppgi utsteder av instrumentene det konverteres til	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
30	Vilkår om nedskrivning	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
31	Hvis nedskrivning, nivå som utløser nedskrivning	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	NA
32	Hvis nedskrivning, hel eller delvis	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	NA
33	Hvis nedskrivning, med endelig virkning eller midlertidig	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	NA
34	Hvis midlertidig nedskrivning, beskrivelse av oppskrivningsmekanismen	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	NA
35	Prioritetsrekkefølge ved avvikling (oppgi instrumenttypen som har nærmeste bedre prioritet)	Senior obligasjoner	Senior obligasjoner	Senior obligasjoner	Senior obligasjoner	Senior obligasjoner	Senior obligasjoner	Senior obligasjoner
36	Vilkår som gjør at instrumentet ikke kan medregnes etter overgangsperioden	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
37	Hvis ja, spesifiser hvilke vilkår som ikke oppfylter nye krav	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA

Avtalevilkår for fondsobligasjoner

Skjema for offentliggjøring av de viktigste avtalevilkårene for kapitalinstrumenter

1 Utsteder	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør
2 Entydig identifikasjonskode (f.eks. CUSIP, ISIN eller Bloombergs identifikasjonskode for rettede emisjoner)	NO0010748908	NO0010768229	NO0010768237	NO0010793318	NO0010806649
3 Gjeldende lovgivning for instrumentet	Norsk	Norsk	Norsk	Norsk	Norsk
<i>Behandling etter kapitalregelverket</i>					
4 Regler som gjelder i overgangsperioden	Annen godkjent kjernekapital	Annen godkjent kjernekapital	Annen godkjent kjernekapital	Annen godkjent kjernekapital	Annen godkjent kjernekapital
5 Regler som gjelder etter overgangsperioden	Annen godkjent kjernekapital	Annen godkjent kjernekapital	Annen godkjent kjernekapital	Annen godkjent kjernekapital	Annen godkjent kjernekapital
6 Medregning på selskaps- eller (del)konsolidert nivå, selskaps- og (del)konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå	Selskaps- og konsolidert nivå
7 Instrumenttype (typer skal spesifiseres for hver jurisdiksjon)	Fondsobligasjonskapital	Fondsobligasjonskapital	Fondsobligasjonskapital	Fondsobligasjonskapital	Fondsobligasjonskapital
8 Beløp som inngår i ansvarlig kapital (i millioner NOK fra seneste rapporteringsdato)	NOK 310m	NOK 125m	NOK 190m	NOK 250m	NOK 200m
9 Instrumentets nominelle verdi	NOK 310m	NOK 125m	NOK 190m	NOK 250m	NOK 200m
9a) Emisjonskurs	100 prosent	100 prosent	100 prosent	100 prosent	100 prosent
9b) Innløsningskurs	100 prosent av nominell verdi	100 prosent av nominell verdi	100 prosent av nominell verdi	100 prosent av nominell verdi	100 prosent av nominell verdi
10 Regnskapsmessig klassifisering	Gjeld - amortisert kost	Gjeld - amortisert kost	Gjeld - amortisert kost	Gjeld - amortisert kost	Gjeld - amortisert kost
11 Opprinnelig utstedelsesdato	17. nov. 2015	29. jun. 2016	29. jun. 2016	23. mai. 2017	28. sep. 2017
12 Evigvarende eller tidsbegrenset	Evigvarende	Evigvarende	Evigvarende	Evigvarende	Evigvarende
13 Opprinnelig forfallsdato	ingen forfallsdato	ingen forfallsdato	ingen forfallsdato	ingen forfallsdato	ingen forfallsdato
14 Innløsningsrett for utsteder forutsatt samtykke fra Finanstilsynet	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
15 Dato for innløsningsrett, eventuell betinget innløsningsrett og innløsningsbeløp	17. nov. 2020 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulatorisk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter	29. juni 2021 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulatorisk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter	29. juni 2021 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulatorisk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter	23. mai 2022 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulatorisk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter	28. september 2022 100 prosent av nominell verdi I tillegg "regulatorisk innløsningsrett" til 100 % av nominell verdi med tillegg av påløpte renter
16 Dato er for eventuell etterfølgende innløsningsrett	Hver rentebetalingsdato etter 17. nov. 2020	Hver rentebetalingsdato etter 29. juni 2021	Hver rentebetalingsdato etter 29. juni 2021	Hver rentebetalingsdato etter 23. mai 2022	Hver rentebetalingsdato etter 28. september 2022
<i>Renter/utbytte</i>					
17 Fast eller flytende rente/utbytte	Flytende	Fast	Flytende	Flytende	Flytende
18 Rentesats og eventuell tilknyttet referanserente	3 m NIBOR +4,10 prosent	6,5 prosent	3 m NIBOR +5,50 prosent	3 m NIBOR +3,20 prosent	3 m NIBOR +3,20 prosent
19 Vilkår om at det ikke kan betales utbytte hvis det ikke er betalt rente på instrumentet («dividend stopper»)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
20a) Full fleksibilitet, delvis fleksibilitet eller pliktig (med hensyn til tidspunkt)	Full	Full	Full	Full	Full
20b) Full fleksibilitet, delvis fleksibilitet eller pliktig (med hensyn til beløp)	Full	Full	Full	Full	Full
21 Vilkår om rentetøknning eller annet incitament til innfrielse	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
22 Ikke-kumulativ eller kumulativ	Ikke-kumulativ	Ikke-kumulativ	Ikke-kumulativ	Ikke-kumulativ	Ikke-kumulativ
23 Konvertibel eller ikke konvertibel	Kan konverteres til ren kjernekapital dersom Finanstilsynet eller annen kompetent offentlig myndighet instruerer dette, ved alvorlige former for soliditetssvikt og hvor myndighetene vurderer dette som nødvendig for å unngå avvikling	Kan konverteres til ren kjernekapital dersom Finanstilsynet eller annen kompetent offentlig myndighet instruerer dette, ved alvorlige former for soliditetssvikt og hvor myndighetene vurderer dette som nødvendig for å unngå avvikling	Kan konverteres til ren kjernekapital dersom Finanstilsynet eller annen kompetent offentlig myndighet instruerer dette, ved alvorlige former for soliditetssvikt og hvor myndighetene vurderer dette som nødvendig for å unngå avvikling	Kan konverteres til ren kjernekapital dersom Finanstilsynet eller annen kompetent offentlig myndighet instruerer dette, ved alvorlige former for soliditetssvikt og hvor myndighetene vurderer dette som nødvendig for å unngå avvikling	Kan konverteres til ren kjernekapital dersom Finanstilsynet eller annen kompetent offentlig myndighet instruerer dette, ved alvorlige former for soliditetssvikt og hvor myndighetene vurderer dette som nødvendig for å unngå avvikling
24 Hvis konvertibel, nivå(er) som utløser konvertering	Ved alvorlige former for soliditetssvikt eller nødvendig for å unngå avvikling	Ved alvorlige former for soliditetssvikt eller nødvendig for å unngå avvikling	Ved alvorlige former for soliditetssvikt eller nødvendig for å unngå avvikling	Ved alvorlige former for soliditetssvikt eller nødvendig for å unngå avvikling	Ved alvorlige former for soliditetssvikt eller nødvendig for å unngå avvikling
25 Hvis konvertibel, hel eller delvis	Hel eller delvis	Hel eller delvis	Hel eller delvis	Hel eller delvis	Hel eller delvis
26 Hvis konvertibel, konverteringskurs	NA	NA	NA	NA	NA
27 Hvis konvertibel, pliktig eller valgfri	Pliktig	Pliktig	Pliktig	Pliktig	Pliktig
28 Hvis konvertibel, oppgi instrumenttypen det konverteres til	Ren kjernekapital	Ren kjernekapital	Ren kjernekapital	Ren kjernekapital	Ren kjernekapital
29 Hvis konvertibel, oppgi utsteder av instrumentene det konverteres til	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør	Sparebanken Sør
30 Vilkår om nedskrivning	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
31 Hvis nedskrivning, nivå som utløser nedskrivning	Ren kjernekapital under 5,125 prosent på utsteders selskapsnivå eller på konsolidert nivå	Ren kjernekapital under 5,125 prosent på utsteders selskapsnivå eller på konsolidert nivå	Ren kjernekapital under 5,125 prosent på utsteders selskapsnivå eller på konsolidert nivå	Ren kjernekapital under 5,125 prosent på utsteders selskapsnivå eller på konsolidert nivå	Ren kjernekapital under 5,125 prosent på utsteders selskapsnivå eller på konsolidert nivå
32 Hvis nedskrivning, hel eller delvis	Hel eller delvis	Hel eller delvis	Hel eller delvis	Hel eller delvis	Hel eller delvis
33 Hvis nedskrivning, med endelig virkning eller midlertidig	Endelig eller midlertidig	Endelig eller midlertidig	Endelig eller midlertidig	Endelig eller midlertidig	Endelig eller midlertidig
34 Hvis midlertidig nedskrivning, beskrivelse av oppskrivningsmekanismen	Kan oppskrives ved å tillegge en andel av akkumulert overskudd	Kan oppskrives ved å tillegge en andel av akkumulert overskudd	Kan oppskrives ved å tillegge en andel av akkumulert overskudd	Kan oppskrives ved å tillegge en andel av akkumulert overskudd	Kan oppskrives ved å tillegge en andel av akkumulert overskudd
35 Prioritetsrekkefølge ved avvikling (oppgi instrumenttypen som har nærmeste bedre prioritet)	Ansvarlig lånekapital	Ansvarlig lånekapital	Ansvarlig lånekapital	Ansvarlig lånekapital	Ansvarlig lånekapital
36 Vilkår som gjør at instrumentet ikke kan medregnes etter overgangsperioden	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
37 Hvis ja, spesifiser hvilke vilkår som ikke oppfyller nye krav	NA	NA	NA	NA	NA

VEDLEGG 2

Opplysninger om pantsatte og ikke-pantsatte eiendeler

		Carrying amount of encumbered assets	Fair value of encumbered assets	Carrying amount of unencumbered assets	Fair value of unencumbered assets
Item	Code	010	040	060	090
Assets of the reporting institution	010	31.286.518.674		86.966.595.925	
Equity instruments	030	-		719.530.838	
Debt securities	040	-		15.096.377.822	15.095.168.250
of which: covered bonds	050	-		11.296.032.750	11.296.032.750
of which: asset-backed securities	060	-			-
of which: issued by general governments	070	-		1.950.028.000	1.950.028.000
of which: issued by financial corporations	080	-		2.218.225.045	2.218.225.045
of which: issued by non-financial corporations	090	-		100.123.500	
Other assets	120	-		1.208.659.695	
Item	Code	010			
TOTAL ASSETS, COLLATERAL RECEIVED AND OWN DEBT SECURITIES ISSUED	250	31.286.518.674			